

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเจตคติต่อวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีระดับความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ต่างกัน ที่ได้รับการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างและแบบธรรมสภาัจฉา ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง โดยนำผลการศึกษาค้นคว้ามาสรุปและนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. สารพระพุทธศาสนาเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 1.1 เหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา
 - 1.2 แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
 - 1.3 ผลการเรียนรู้สารพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
 - 1.4 สารการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
 - 1.5 มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง
 - 2.1 ความหมายของวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง
 - 2.2 กลวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง
 - 2.3 ขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา
 - 3.1 ความหมายของวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา
 - 3.2 กลวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา
 - 3.3 ขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์
 - 4.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์
 - 4.2 ลักษณะของบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง
 - 4.3 องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์
 - 4.4 การประเมินความฉลาดทางอารมณ์

5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.2 แนวคิดและทฤษฎีในการสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.3 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.4 คุณลักษณะของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 5.5 แบบทดสอบแบบคู่ขนาน
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ
 - 6.1 ความหมายของเจตคติ
 - 6.2 ลักษณะของเจตคติ
 - 6.3 องค์ประกอบของเจตคติ
 - 6.4 การเกิดเจตคติ
 - 6.5 กระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติ
 - 6.6 การสร้างแบบวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต (Likert's method)
 - 6.7 ประโยชน์ของเจตคติ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนา
 - 7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง
 - 7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาจฉลา
 - 7.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์
 - 7.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
 - 7.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติ

1. สารพระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสารพระพุทธศาสนาเรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 พบเหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ผลการเรียนรู้สารพระพุทธศาสนาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 เหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา

ทำไมคนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา คำถามดังกล่าวมีเหตุผลเบื้องต้น พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2537 : 9 - 11) ได้อธิบายไว้ในหนังสือเรื่อง “ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ” ว่า

พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยมีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทยและวัฒนธรรมไทย

ในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยก่อนที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจนชาวไทย ก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องกันมาจนกล่าวได้ว่า ประวัติของประเทศไทย เป็นประวัติของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา

ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน วัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาของสังคมไทย เป็นแหล่งคำสั่งสอนการฝึกอบรม กิจกรรมใหญ่ที่มีความสำคัญของรัฐที่ดี ของชุมชนที่ดี จะมีส่วนประกอบด้วยพระพุทธศาสนาเป็นพิธีการ เพื่อเน้นย้ำความสำคัญและเสริมคุณค่าทางจิตใจ

สภาพที่กล่าวมานี้ได้เป็นมาช้านานจนฝังลึกในจิตใจและวิถีชีวิตของชาวไทย กลายเป็นเครื่องหล่อหลอมและกลั่นกรองนิสัยใจคอพื้นฐานจิตใจของคนไทยให้มีลักษณะเฉพาะตนที่เรียกว่า เอกลักษณะของสังคมไทย ทำให้พูดได้อย่างถูกต้องมั่นใจว่าพระพุทธศาสนา เป็นศาสนาประจำชาติ เมื่อชาวไทยทั่วประเทศได้ฟังกระแสพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ตรัสต่อ พระสันตปาปา จอห์น ปอล ที่ 2 ประมุขแห่งศาสนจักรคาทอลิก ในคราว ที่เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในวันที่ 10 พฤษภาคม 2527 มีความจำเพาะตอนนี้ว่า “คนไทยเป็นศาสนิกชนที่ดี ทั้งกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาประจำชาติ”

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชนิพนธ์ไว้ในเทศนาเสื่อป่าว่า “... เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องตั้งใจที่จะรักษาความมั่นคงของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอย่างให้มีอันตรายมาถึงได้ต้องรักษาพระพุทธศาสนาอันนี้ให้คงอยู่ในประเทศไทยอีกต่อไป ต้องรักษาไว้ เพื่อเป็นมรดกแก่ลูกหลานของเราทั้งหลาย...”

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าได้ทำหน้าที่สมควรแก่อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เราตั้งใจจะรักษาพระพุทธศาสนาของเราด้วยชีวิต ข้าพเจ้าและท่านตั้งใจอยู่ในข้อนี้ และถ้าท่านตั้งใจจะช่วยข้าพเจ้าในกิจกรรมอันใหญ่แล้วก็จะเป็นที่พอใจข้าพเจ้าเป็นอันมาก....

เมืองเราก็อบจะเป็นเมืองเดียวแล้วในโลกที่มีบุคคลนับถือพระพุทธศาสนามากเป็นเหล่าเดียวกัน เพราะฉะนั้นเป็นหน้าที่ของเราทั้งหลายที่จะช่วยกันทำนุบำรุงรักษาพระพุทธศาสนาอย่าให้เสื่อมสูญไป เราจะต้องรักษาความเป็นไทยของเราให้ยั่งยืน เราจะต้องรักษาพระพุทธศาสนาให้ถาวรวัฒนาการ”

ดังนั้นจึงเป็นเหตุผลที่คนไทยต้องเรียนรู้พระพุทธศาสนา มีดังนี้

1. พระพุทธศาสนาเป็นจริยศึกษา เพื่อรับมือกับปัญหาของยุคพัฒนาให้คนไทยรู้จักเก็บรวบรวม ศึกษา และเลือกใช้ประโยชน์จากข้อมูลทั้งหลายที่เกี่ยวกับการส่งเสริมความเจริญอย่างเพียงพอ
 2. พระพุทธศาสนาเป็นระบบจริยธรรมที่สอดคล้องกับพื้นฐานเดิมของสังคมไทยแม้ว่าในปัจจุบันในระดับพื้นผิว ผู้คนห่างเหินจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ระบบศีลธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาก็ยังสืบสานต่ออยู่อย่างแน่นหนาในรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย
 3. ชาวพุทธควรมีสติธิเรียนจริยศึกษาแบบพุทธการปลูกฝังจริยธรรมต้องดำเนินไปอย่างมีกระบวนการและเป็นระบบ โดยสอดคล้องกับกฎเกณฑ์แห่งสังคมที่รองรับเป็นพื้นฐาน
 4. สังคมไทยมีข้อได้เปรียบในการจัดจริยศึกษาที่มีเอกภาพ สังคมไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนแม้จะมีความแตกต่างหลากหลาย ก็เป็นความแตกต่างในระดับของพัฒนาการทางจิตปัญญา ส่วนหลักความเชื่อและหลักคำสอนทั่วไปคงเป็นตัวแบบเดียวกัน
 5. สังคมไทยไม่มีเหตุผลที่จะไม่สอนจริยศึกษาตามหลักพระพุทธศาสนา เนื่องจากพระพุทธศาสนาในประเทศไทยมีเอกภาพมากถึงขั้นที่อาจพูดได้ว่ามากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก
 6. การเรียนพระพุทธศาสนาเพื่อมาร่วมอยู่และร่วมพัฒนาสังคมไทย การศึกษาพระพุทธศาสนาก็คือการเรียนรู้สิ่งที่คนที่อยู่ในสังคมไทยควรจะเรียนรู้ ในฐานะที่เป็นการรู้จักเรื่องราวของประเทศของตน เป็นความรับผิดชอบของการศึกษาที่ต้องจัดให้คนไทยได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา
 7. การศึกษาเพื่อสร้างชนชั้นสำหรับมาพัฒนาสังคมไทย
 8. การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคมไทย เป็นต้นฯ
- สรุปได้ว่าเราเมื่อเกิดมาเป็นคนไทยและนับถือพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ควรศึกษาพระพุทธศาสนาด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ

1. คนไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนควรมีความรู้ความเข้าใจ และปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ
2. คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทยควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่ เป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทยเพื่อดำเนินชีวิตและทำงานหรือทำหน้าที่ที่เป็นส่วนรวมในการพัฒนาสังคมไทยนั้นอย่างประสานกลมกลืนและได้ผลดี
3. สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งคำสอนจริยธรรมและได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา เป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตลอด คนไทยจึงควรเรียนรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และความสันติสุข

1.2 แนวทางการจัดการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤตทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลักสูตรดังกล่าวจึงมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่ง ดี และมีวิจรรย์คุณ ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และฆราวาสได้มองเห็นการเรียนรู้ตามแบบพุทธวิธี เป็นสิ่งที่เลิศล้ำ และมีกระบวนการวิธีหรือ Technical know how อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์ และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดย มหาเถระสมาคม นำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกาย พร้อมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนา ด้านหลักสูตร การเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการ และการพัฒนาสื่อ กำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้อง เหมาะสมและชัดเจน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การทำงาน และการประกอบอาชีพ

1.3 ผลการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

รู้และเข้าใจ ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนสุภาษิต พระไตรปิฎก เรื่องน่ารู้จากพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนาประวัติพุทธสาวก ชาคค หน้าทีชาวพุทธ มรรยาทชาวพุทธและชาวพุทธตัวอย่าง การบริหารจิตและเจริญปัญญา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และศาสนพิธี ให้มีความเข้าใจว่าพระพุทธศาสนามีคำสอนและวิธีการที่เป็นสากล มีข้อปฏิบัติยึดทางสายกลางเพื่อ การอยู่ร่วมกัน

อย่างสันติสุขมีหลักคำสอนที่เชื่อมโยงกันได้ดีกับศาสตร์สมัยใหม่ เห็นคุณค่าและศรัทธาในพระรัตนตรัย มีนิสัยที่ดี เห็นคุณค่าอนุรักษศาสนวัตถุ ศาสนสถานในท้องถิ่น มุ่งมั่น ความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีวิถีคิด แบบสามัญญลักษณะ และวิถีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบันและดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ (กรมวิชาการ. 2545 ข : 165)

1.4 สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ศึกษาวิเคราะห์ฝึกปฏิบัติสร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาชีวิต สภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจตระหนัก และเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ เกี่ยวกับพระประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา พุทธประวัติ วิเคราะห์พุทธประวัติด้านวิธีการสอนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจริยา ซาดกเรื่อง จุฬเสฏฐิซาดกและวันฉาโรหซาดก หลักธรรม คติธรรมที่เกี่ยวข้องกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ศาสนพิธีต่างๆ และศาสนสถาน

พระธรรม เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่องพระรัตนตรัย รู้ บอกหลักธรรมสำคัญ วิเคราะห์การปฏิบัติตนที่สอดคล้องกับหลักธรรม ศรัทธา 4 พุทธจริยา 3 อริยสัจ 4 หลักกรรม ไตรสิกขา 3 โอวาท 3 เบญจธรรม 5 บุญกิริยาวัตถุ 3 อคติ 4 อิทธิบาท 4 เบญจศีล 5 อบายมุข 4 กตัญญูกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา มงคลชีวิต พุทธศาสนสุภาษิตพระไตรปิฎก ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา การบริหารจัดการและเจริญปัญญา การสวดมนต์ไหว้พระและแผ่เมตตา

พระสงฆ์ เกี่ยวกับ ประวัติพุทธสาวก เรื่อง พระโสณโกปิวิสะ ชาวพุทธตัวอย่าง สมเด็จพระสังฆราช (สา) อาจารย์เสถียร โพนันทะ หน้าที่ชาวพุทธ เรื่อง พิธีกรรม ทางพระพุทธศาสนา การเข้าค่ายพุทธบุตร การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การแสดงความเคารพ เช่นการไหว้ การกราบ การเคารพศพ ศาสนพิธี เช่นการถวายสังฆทาน การทำบุญในงานมงคล การสวดมนต์ไหว้พระของเด็กนักเรียน

เพื่อให้เกิดศรัทธายิ่งในพระรัตนตรัยและรักการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมและสามารถนำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่า

1.5 มาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

สาระที่ 1 : ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 : เข้าใจ ประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 : ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 : ประพฤติ ปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนาพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ค่านิยมที่ดีงาม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อธิบายประกอบด้วยพระรัตนตรัย 3 ศรัทธา 4 พุทธจริยา 3 อริยสัจ 4 หลักกรรม 3 ไตรสิกขา 3 โอวาท 3 เบญจธรรม 5 บุญกิริยาวัตถุ 3 อคติ 4 อิทธิบาท 4 เบญจศีล 5 อบายมุข 4 กัตถุญญกตเวทีต่อพระพุทธศาสนา ในการจัดการการเรียนรู้ครั้งนี้เพื่อให้ให้นักเรียนได้ยึดมั่นในศีลธรรม การทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม และศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีความรู้ความจำ ความเข้าใจ ประวัติ สามารถวิเคราะห์ความสำคัญหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างทางด้านความหมาย กลวิธีการจัดการการเรียนรู้และขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ความหมายของวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างไว้ดังนี้

บรูซ ซีริมหาสาร (2546 : 14 - 27) ได้อธิบายวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง หรือ กรณีศึกษา ไว้ว่า การเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง หรือ กรณีศึกษา แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Case study” หมายถึง วิธีสอนที่นำเอาเหตุการณ์จริงหรือเรื่องราวที่สมมติขึ้นมาเป็นตัวอย่าง เพื่อใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ค้นหาความจริงหรือความรู้ด้วยตนเอง โดยที่ผู้สอนไม่จำเป็นต้องบอกโดยตรง

สุคนธ์ สินธพานนท์ (2550 : 142 - 146) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง หมายถึง การสอนที่มีการนำเอาสภาพการณ์หรือปัญหาหรือใช้กรณีหรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงหรืออาจเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงมาดัดแปลงเพื่อเป็นตัวอย่างให้ผู้เรียนได้ศึกษา วิเคราะห์และมีการฝึกให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจ มองเห็นปัญหาอย่างแท้จริงและฝึกฝนหาทางแก้ไขปัญหานั้นๆ ผู้เรียนอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกันตลอดจนร่วมกันตัดสินใจ

เลือกแนวทางแก้ปัญหาอย่างอิสระนับว่าเป็นการฝึกผู้เรียนให้รู้จักปัญหาอย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ

ทิสนา แคมณี (2551 : 362) ได้ให้ความหมายการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างไว้ว่า กระบวนการสอนที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยให้ผู้เรียนศึกษาเรื่องที่สมมติขึ้นจากความเป็นจริงและตอบประเด็นคำถามเกี่ยวกับเรื่องนั้น แล้วนำคำตอบและเหตุผลที่มาของคำตอบนั้นมาใช้เป็นข้อมูลในการอภิปราย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์

องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง มีองค์ประกอบที่สำคัญ (สุคนธ์ ลินทพานนท์. 2550 : 142 - 146) คือ

1. การอภิปราย การจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างนั้น ควรจะมีการอภิปรายกันเป็นกลุ่มย่อย ในแต่ละกลุ่มจะมีประธานเป็นผู้ดำเนินการให้มีการอภิปรายตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยมีเลขานุการเป็นผู้บันทึกสาระสำคัญของการอภิปราย สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนจะได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนความรู้กันอย่างอิสระ ในการอภิปรายนั้นควรจะดำเนินการตามลำดับดังนี้

1.1 การตกลงกันเกี่ยวกับขอบเขตของปัญหาอย่างชัดเจนมีหัวข้อการอภิปรายที่มีลักษณะให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือเจตคติกัน

1.2 มีการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ดังนั้นผู้เรียนจึงควรได้มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องที่จะอภิปรายมาล่วงหน้าก่อนแล้ว สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องตั้งใจฟังเพื่อนๆ อภิปรายกัน เพื่อที่จะให้แสดงความคิดเห็นกันได้อย่างต่อเนื่องสัมพันธ์

1.3 การหาข้อยุติ เมื่อการอภิปรายดำเนินไปจนถึงขั้นสามารถหาข้อสรุปผลได้แล้ว ก็ต้องมีการสรุปความเพื่อเป็นข้อยุติ ซึ่งจัดได้ว่าเป็นความสำเร็จตามจุดประสงค์ของ การอภิปราย เมื่อผู้เรียนทุกกลุ่มได้ร่วมกันอภิปรายจนได้ข้อยุติแล้ว ผู้สอนและผู้เรียนควรได้อภิปรายร่วมกันทั้งชั้นเรียนอีกครั้ง เพื่อเป็นการหาข้อสรุปร่วมกัน

2. การระดมพลังสมอง เป็นเทคนิคที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมร่วมกันและให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นการรวบรวมความคิดเห็นจากสมาชิกของกลุ่มให้ได้มากที่สุดภายในระยะเวลาสั้น ซึ่งในการระดมพลังสมองนั้นจะต้องให้โอกาสทุกคนมีอิสระในความคิด โดยไม่ต้องเกรงว่าความคิดนั้นจะผิดหรือซ้ำกับความคิดของคนอื่น และสมาชิกทุกคนในกลุ่มต้องไม่วิจารณ์ความคิดเห็นของคนอื่น การระดมพลังสมอง มุ่งในด้านปริมาณของความคิด เพื่อให้ได้ความคิดมากที่สุด ไม่ได้เน้นเรื่องคุณภาพ แต่จะนำความคิดทั้งหลายมา

คัดเลือกในภายหลัง เมื่อระดมความคิดจากสมาชิกได้แล้วก็นำความคิดดังกล่าวมาแยกประเด็นความคิดเป็นกลุ่ม เขียนความคิดให้กะทัดรัดชัดเจน สรุปความคิดทั้งหมด

3. กระบวนการคิดแก้ปัญหา เมื่อได้รวมพลังสมองของสมาชิกแล้วจะสามารถสรุปเป็นปัญหาที่ชัดเจนได้ สมาชิกในกลุ่มจะร่วมกันคิดอย่างมีระบบ ดังนี้

3.1 ทำความเข้าใจในปัญหา ผู้เรียนช่วยกันวิเคราะห์ทำความเข้าใจ มองให้ชัดเจนว่าอะไรคือตัวปัญหาหรืออุปสรรคสำคัญ

3.2 อภิปรายถกเถียงเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหา และเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยรวบรวมวิธีการทุกอย่างเพื่อใช้ในการแก้ปัญหานั้น และคัดเลือกวิธีการที่สมาชิกเห็นพ้องต้องกันว่าเป็นวิธีที่น่าจะได้ผลมากที่สุดเรียงลำดับความสำคัญ และตัดสินใจร่วมกันเลือกวิธีที่เหมาะสมที่สุดที่ได้จากการสรุปผลการอภิปราย

3.3 วางแผนการทำงานเพื่อแก้ปัญหาตามวิธีการที่กำหนดไว้ และลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด

3.4 สรุปประเมินผลการแก้ปัญหา เพื่อหาข้อบกพร่องและผลดีที่จะนำไปใช้ปรับปรุงในการแก้ปัญหาคั้งต่อไป

2.2 กลวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงกลวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างไว้ดังนี้

สุคนธ์ สินธพานนท์. (2550 : 142 - 146) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง ผู้สอนควรมีการเตรียมการให้พร้อม มีการเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์ สื่อในการศึกษาให้แก่ผู้เรียน การเสนอตัวอย่างสามารถทำได้ในรูปเอกสาร รูปภาพ สไลด์ วิดีทัศน์ การแสดงบทบาทสมมติ แดบบันทึกลีขียง ให้พร้อมการจัดกิจกรรมแบบนี้ มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียม ผู้สอนแนะนำวิธีการกรณีตัวอย่าง และแบ่งผู้เรียนออกเป็นกลุ่มย่อยตามความเหมาะสมประมาณกลุ่มละ 5 - 7 คน ผู้สอนแนะนำจุดมุ่งหมายหรือปัญหาที่ผู้เรียนต้องพิจารณาก่อนลงมือศึกษา จะเป็นการกระตุ้นความสนใจให้ผู้เรียนได้ศึกษาบทเรียนด้วยความตั้งใจอย่างแท้จริง

2. ขั้นเสนอกรณีตัวอย่าง ผู้สอนใช้กรณีตัวอย่างซึ่งอาจจะเป็นเอกสาร สไลด์ วิดีทัศน์ บทเรียน การ์ตูน บทบาทสมมติ การเล่านิทาน เป็นต้น ซึ่งในแต่ละบทเรียนจะใช้สื่อการสอนเพียงหนึ่งประเภทเท่านั้น ในกรณีที่ผู้สอนใช้วิธีการเล่านิทานนั้น ผู้สอนควรใช้สื่อต่างๆ ประกอบการเล่า เช่น รูปภาพ ข้อความสำคัญ คติพจน์ คติธรรม และติคาภาพหรือข้อความเหล่านั้นไว้ตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนกลับมาศึกษาเพิ่มเติมได้ภายหลัง เพื่อไม่ให้ผู้เรียนลืม และจะได้ทบทวนหรือศึกษาในขั้นวิเคราะห์

3. ขั้นวิเคราะห์ ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายระดมพลังสมอง รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับกรณีตัวอย่างที่ศึกษา เพื่อตัดสินใจหาแนวทางแก้ปัญหา และสรุปผลการอภิปรายของสมาชิกในกลุ่ม และตัวแทนกลุ่มนำเสนอผลการอภิปราย ต่อชั้นเรียน ซึ่งผู้สอนคอยบันทึกคำตอบหรืออาจจะมอบหมายให้ผู้เรียนคนใดคนหนึ่งจดบันทึกคำตอบ หรือข้อคิดเห็นของสมาชิกแต่ละกลุ่มลงบนกระดาษอย่างเป็นระเบียบ เพื่อผู้เรียนได้พิจารณาผลการวิเคราะห์ของตนอีกครั้งหนึ่งก่อนสรุปข้อคิดเห็น

4. ขั้นสรุป ผู้เรียนทั้งชั้นเรียนร่วมกับผู้สอนอภิปรายหาข้อสรุปเกี่ยวกับสาเหตุ ของปัญหา และแนวทางในการตัดสินใจแก้ปัญหาจากกรณีตัวอย่าง และบันทึกสาระสำคัญ เป็นการสรุปข้อคิดที่ได้จากการวิเคราะห์รายละเอียดในกรณีตัวอย่างให้เป็นหลักการทั่วไป ผู้สอนควรเสนอหลักการหรือทฤษฎี หรือข้อปฏิบัติที่สัมพันธ์กับกรณีตัวอย่าง ซึ่งผู้สอนได้ศึกษาค้นคว้าเตรียมมาให้แก่ผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนมีหลักการและมีแนวปฏิบัติที่กว้างขวางขึ้น

5. ขั้นประเมินผล ให้ผู้เรียนแต่ละกลุ่มตอบปัญหาซึ่งผู้สอนได้กำหนดจากกรณีตัวอย่างที่ได้ศึกษาไปแล้ว นอกจากนั้นผู้สอนอาจจะประเมินผลผู้เรียนจากการสังเกตในการร่วมสนทนา การรายงาน การตอบคำถาม การทำงานกลุ่มของผู้เรียน

การจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างกับการสอนแบบบุคลาธิษฐาน วิธีการสอนในพระพุทธศาสนานั้น มี 2 แบบ คือ

1. แบบบุคลาธิษฐาน คือ วิธีสอนที่ยกเอาตัวบุคคลเป็นที่ตั้งผูกเรื่องราวสร้างตัวอย่าง เพื่อทำให้เกิดความสนุกสนาน ชวนติดตามโดยไม่ทำให้รู้สึกเบื่อ เช่น การสอนธรรมะด้วยการเล่านิทานชาดกหรือการสอนพุทธประวัติแบบปาฏิหาริย์ เช่น เมื่อตอนเจ้าชายสิทธัตถะประสูติจากพระครรภ์มารดา สามารถเดินได้ 7 ก้าว และแต่ละก้าวมีดอกบัวขึ้นมารองรับ เป็นต้น

2. แบบธรรมาธิษฐาน คือ วิธีการสอนที่ยกเอาความจริงในธรรมเป็นที่ตั้ง โดยไม่มีการผูกเป็นเรื่องราวหรือแต่งเติมให้เกินความจริง มุ่งสอนให้คนเกิดปัญญา คือ เข้าใจความจริง ตามสภาพเป็นจริง เช่น การที่เจ้าชายสิทธัตถะประสูติจากพระครรภ์มารดา สามารถเดินได้ 7 ก้าว และแต่ละก้าวมีดอกบัวขึ้นมารองรับนั้น มิได้แปลว่าเดินได้หรือมีดอกบัวผุดขึ้นมารองรับจริงๆ แต่เป็นเพียงปริศนาธรรม ที่หมายถึง ทรงเป็นผู้บริสุทธิ์เกิดมาเพื่อเป็นพระศาสดาเอกของโลก และจะเผยแผ่ศาสนาไปยัง 7 ชนบทของชมพูทวีป เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า การสอนแบบบุคลาธิษฐานนั้นมีส่วนคล้ายคลึงกับการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง (Case study) อยู่มาก เพราะเป็นการสอนจากตัวอย่างไปหากฎ(การสอนแบบอุปนัย) สอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหานามธรรม สอนจากกระที่ไปหาแก่น หรือสอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปสู่สิ่งที่เข้าใจยาก ด้วยธรรมของพระพุทธเจ้าในบางเรื่องนั้นลึกซึ้ง ยากแก่การอธิบาย

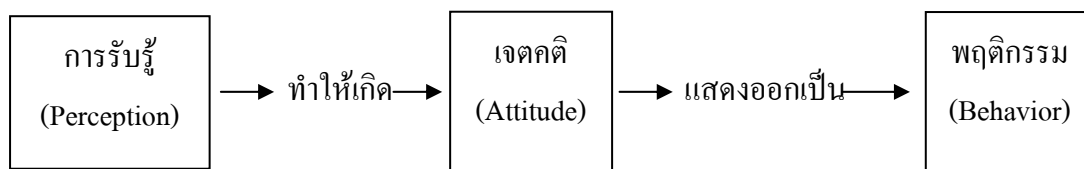
ความ หากใช้นิทานและเรื่องราวต่างๆ เป็นสื่อแล้วสรุปจบด้วยหลักธรรม หรือข้อคิดสอนใจ จะช่วยให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นซึ่งสอดคล้องกับหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ และเหมาะสำหรับเด็กหรือคนที่ มีปัญญาน้อยเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งธรรมชาติของเด็กนั้นชอบฟังเรื่องราวที่สนุกสนาน ชอบการ เลียนแบบสิ่งที่ตนเองได้ฟัง หรือได้พบเห็น (บุรุษย์ ศิริมหาสาคร. 2546 : 14 - 27)

การเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างนี้ จึงเหมาะที่จะพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าซึ่งเป็นบรมครูของชาวโลก ทรงนิยมใช้การสอนแบบบุคลาธิษฐานหรือกรณีตัวอย่าง เพราะมีนิทานชาดกต่างๆ ที่ทรงนำมาเล่ามากกว่า 500 เรื่อง จึงนับว่าเป็นวิธีการสอน ที่ได้ผลดีวิธี หนึ่ง มานานกว่า 2,500 ปีแล้ว

แนวคิดในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนกับการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างตามหลัก พฤติกรรมศาสตร์ เชื่อว่า

กฎข้อที่ 1 พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลมาจากเจตคติ (Attitude) และการรับรู้ (Perception) ถ้าเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคน ต้องเปลี่ยนเจตคติของบุคคลนั้นก่อน

ดังนั้นถ้าต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมของคน ต้องเปลี่ยนความเชื่อเสียก่อนและการที่จะ เปลี่ยนความเชื่อหรือเจตคติของคนนั้นต้องให้เขารับรู้ในสิ่งที่ถูกต้องตามความเป็นจริงนั่นคือ ความสัมพันธ์ของการรับรู้ เจตคติและพฤติกรรมดังภาพประกอบ 2

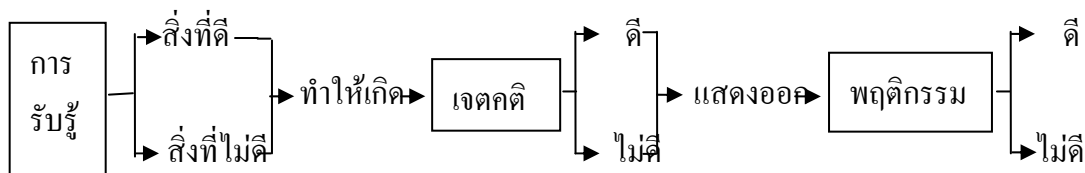
ภาพประกอบ 2 ความสัมพันธ์ของการรับรู้ เจตคติ และพฤติกรรม ตามกฎข้อที่ 1

ที่มา : บุรุษย์ ศิริมหาสาคร. 2546 : 17

กฎข้อที่ 2 พฤติกรรมที่ดี ย่อมเป็นเพราะเจตคติที่ดี และเจตคติที่ดี ย่อมเป็นผล มาจากการ รับรู้แต่ในสิ่งที่ดี ดังนั้น ถ้าอยากให้เกิดมีพฤติกรรมที่ดี ต้องให้เด็กรับรู้แต่สิ่งดีเพื่อให้เกิดเจตคติที่ดี

กฎข้อที่ 3 พฤติกรรมที่ไม่ดี ย่อมเป็นผลมาจากเจตคติที่ผิด และเจตคติที่ผิดเป็นผลมาจาก การรับรู้ในสิ่งที่ผิดหรือสิ่งที่ไม่ดี

ตามหลักกฎข้อที่ 2 และ 3 พฤติกรรมที่ดีและไม่ดี ย่อมเป็นเพราะเจตคติที่ดีและไม่ดี และ เจตคติที่ดีและไม่ดี ย่อมเป็นผล มาจากการรับรู้แต่ในสิ่งที่ดีและสิ่งที่ไม่ดี ดังภาพประกอบ 3

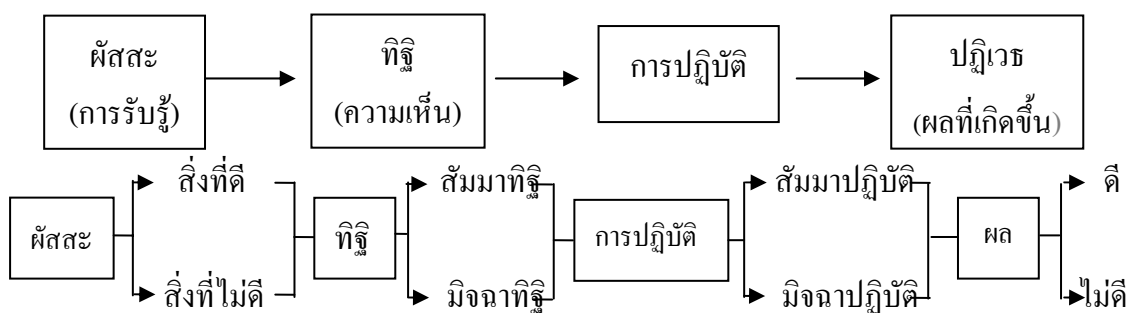

ภาพประกอบ 3 ความสัมพันธ์ของการรับรู้เจตคติและพฤติกรรมตามกฎข้อที่ 2 และข้อที่ 3

ที่มา : นูรชัย ศิริมหาสาร. 2546 : 18

กฎข้อ 3 ข้อตามหลักพฤติกรรมศาสตร์ดังกล่าว สอดคล้องกับการเรียนรู้ตามแนวคิดพุทธศาสนาที่เชื่อว่า ผัสสะ (การรับรู้) ทำให้เกิดทิว (ความเห็น) และเป็นผลไปสู่การปฏิบัติ ถ้ารับรู้แต่ในสิ่งที่ดี ก็เกิดความเห็นถูก (สัมมาทิว) เมื่อเกิดความเห็นถูก ก็ปฏิบัติถูก (สัมมาปฏิบัติ) ในทางตรงกันข้าม ถ้ารับรู้แต่สิ่งที่ไม่ดี ทำให้เกิดความเห็นที่ผิด (มิจฉาทิว) เมื่อเกิดความเห็นผิด ก็ปฏิบัติผิด (มิจฉาปฏิบัติ)

ดังนั้นตามกฎข้อ 3 ข้อก็จะเห็นความสัมพันธ์ของผัสสะ ทิว การปฏิบัติ และผลที่เกิดขึ้น ดังภาพประกอบ 4

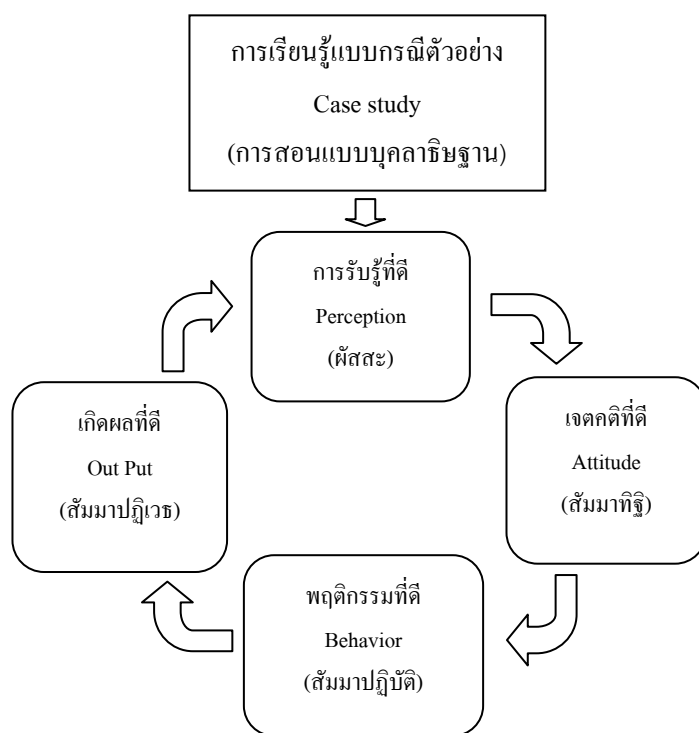

ภาพประกอบ 4 ความสัมพันธ์ของผัสสะ ทิวการปฏิบัติ และผลที่เกิดขึ้น

ที่มา : นูรชัย ศิริมหาสาร. 2546 : 19

ข้อดีการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง คือเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับรู้เหตุการณ์หรือ การกระทำต่างๆ ตามเรื่องราวที่เรากำหนดให้ แล้วนำมาคิดวิเคราะห์ หรือรวมกลุ่มอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิด (เจตคติ) ของแต่ละคนภายในกลุ่ม เพื่อเป็นการปรับเจตคติของคนให้ถูกต้องตามความเป็นจริง เมื่อนักเรียนมีความเห็นถูก (สัมมาทิฐิ) ก็ปฏิบัติถูก (สัมมาปฏิบัติ) ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อตัวผู้ปฏิบัติ (สัมมาปฏิเวธ) และจะเป็นแรงเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่ถูกต้องอีกในโอกาสต่อไป

ดังนั้นเมื่อนักเรียนมีความเห็นถูก (สัมมาทิฐิ) ก็ปฏิบัติถูก (สัมมาปฏิบัติ) ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อตัวผู้ปฏิบัติ (สัมมาปฏิเวธ) และจะพฤติกรรมที่ถูกต้อง นี่เป็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างดังภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ผลที่เกิดจากการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง

ที่มา : บวรชัย ศิริมหาสาร. 2546 : 20

รูปแบบของกรณีตัวอย่าง กรณีตัวอย่างที่จะนำมาใช้ในการเรียนรู้นั้น มีหลายประเภทดังนี้

1. กรณีตัวอย่างที่เรียบเรียงเป็นตัวหนังสือ เช่นข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ เรื่องสั้นและนิทาน เป็นต้น

2. กรณีตัวอย่างที่เป็นคำบอกเล่า หรือฟังจากวิทยุ หรือแถบบันทึกเสียง
3. กรณีตัวอย่างที่เป็นรูปภาพ เช่น การ์ตูน ภาพยนตร์ วีดิทัศน์ และโทรทัศน์ เป็นต้น
4. กรณีตัวอย่างที่เป็นการแสดงจริง เช่น ละคร หรือบทบาทสมมติ เป็นต้น

การจะเลือกใช้กรณีตัวอย่างรูปแบบใดขึ้นอยู่กับจุดประสงค์การเรียนรู้ในเรื่องนั้นและความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เช่น นักเรียนที่ยังเล็กอ่านหนังสือไม่ออก ควรเลือกใช้กรณีตัวอย่างที่เป็นรูปภาพประกอบด้วยคำบอกเล่า แทนกรณีตัวอย่างที่เป็นตัวหนังสือ

ถ้าเลือกเป็นกรณีตัวอย่างที่เป็นตัวหนังสือ ควรพิมพ์เป็นใบงาน เพื่อแจกให้ทุกคนได้อ่านอย่างทั่วถึง

ถ้าเป็นคำบอกเล่า ควรมีเสียงดังพอให้ทุกคนได้ยิน

ถ้าเป็นรูปควรมีสื่อสิ่งเร้าความสนใจ และมีขนาดพอเหมาะที่ทุกคนจะมองเห็นได้ชัดเจน แหล่งที่มาของกรณีตัวอย่าง ได้มาจาก 2 แหล่ง ดังนี้

1. เป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้นได้จากข่าวหนังสือพิมพ์ หรือเป็นเรื่องจริงที่เกิดจากประสบการณ์ครูหรือนักเรียนโดยตรง
2. เป็นเรื่องที่แต่งขึ้น โดยครูผู้สอน นักเรียน หรือบุคคลอื่นๆ เช่น เรื่องสั้น นิทาน ซึ่งมีเนื้อหาตรงกับจุดประสงค์ในการสอน

ลักษณะของกรณีตัวอย่างที่ดี คือ

1. มีเรื่องราวสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้
2. มีประเด็นปัญหาที่ชัดเจน น่าสนใจ ชวนให้คิดอภิปราย หรือในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า สามารถเข้ธาตุรู้ของผู้เรียน ให้อยากเรียนรู้ ค้นหาคำตอบ
3. มีความยาก - ง่ายเหมาะสมกับวัยผู้เรียน
4. มีเนื้อหาไม่สั้นหรือยาวเกินไป เพราะถ้าสั้นเกินไปทำให้ขาดรายละเอียดซึ่งเป็นข้อมูลในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ แต่ถ้ายาวเกินไปทำให้ขาดจุดสนใจของเรื่องเกิดความน่าเบื่อหน่าย (นุรักษ์ ศิริมหาสาคร. 2546 : 14 - 27)

2.3 ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง

นักการศึกษาได้แบ่งขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง มีดังนี้

1. ครูต้องทบทวนความรู้หรือประสบการณ์เดิมให้แก่ผู้เรียนก่อน เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ หรืออภิปรายกลุ่ม
2. การแบ่งกลุ่มนักเรียนไม่ควรมากกว่ากลุ่มละ 10 คน เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างทั่วถึง

3. ครูแนะวิธีการประชุมกลุ่ม เพื่อระดมความคิดแบบวงล้อพัฒนา และการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยเชิงพุทธ

4. ครูแจกใบงานกรณีตัวอย่าง และนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ตามใบงาน โดยใช้เวลาในการอภิปรายกลุ่มอย่างเพียงพอเหมาะสม

5. ให้ผู้รายงานกลุ่ม รายงานผลการอภิปรายกลุ่มหน้าชั้นเรียน

6. ครูผู้สอนสรุปบทเรียนหรือแนวคิดที่ได้จากกรณีตัวอย่างโดยไม่เน้นการตัดสินถูกหรือผิด แต่เน้นที่เหตุผลของแต่ละกลุ่มว่ามีน้ำหนักของเหตุผลมากน้อยเพียงใด ซึ่งน้ำหนักของเหตุผลนี้เป็นตัวชี้คุณภาพทางความคิดของนักเรียน

7. เงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้การเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างประสบความสำเร็จ คือครูต้องสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง แบบกัลยาณมิตร มีการเสริมแรง เช่น การพยักหน้า ยิ้ม หรือพูดชมเชย เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความมั่นใจ กล่าวพูดแสดงความคิดเห็น และดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองออกมาใช้อย่างเต็มที่ ครูไม่ควรแสดงอาการเบื่อหน่าย หรือ ดูถูกความคิดเห็นของนักเรียน (บุรุษย์ สิริมหาสาร. 2546 : 14 - 27)

เทคนิคระดมความคิดแบบวงล้อพัฒนาและการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยเชิงพุทธ มีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. กำหนดประเด็นปัญหาในการอภิปรายให้ชัดเจน

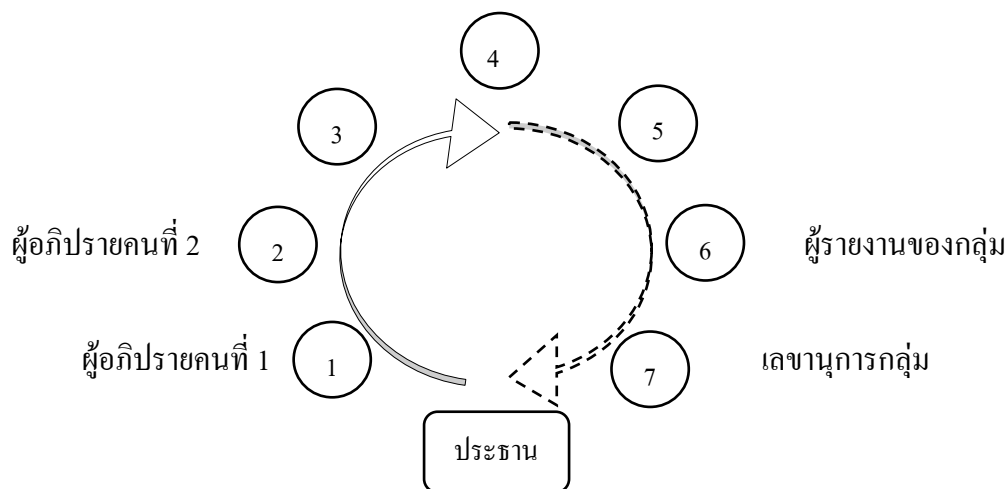
2. เลือกสมาชิก 1 คน เป็นประธาน และให้ประธานเลือกเลขานุการกลุ่ม และผู้รายงานผลการอภิปรายกลุ่ม โดยมีหน้าที่ดังนี้

2.1 ประธาน มีหน้าที่ดำเนินการประชุม จัดลำดับการพูดของสมาชิก กระตุ้น ให้สมาชิกพูดแสดงความคิดเห็น ประนีประนอม เมื่อเกิดข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกและสรุปความคิดเห็นของสมาชิก

2.2 เลขานุการกลุ่ม มีหน้าที่จดบันทึกผลการอภิปราย อ่านบันทึกผลการอภิปรายให้สมาชิกฟัง

2.3 ผู้รายงานผลการอภิปรายกลุ่ม มีหน้าที่พูดรายงานผลการอภิปรายกลุ่ม ให้สมาชิกทุกคนในที่ประชุมใหญ่ทราบ

3. ให้กลุ่มจัดรูปแบบการนั่งประชุม เพื่อระดมความคิดแบบวงล้อพัฒนาดังนี้ ดังภาพประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 การจัดที่นั่งแบบวงล้อพัฒนา

ที่มา : นูรัชย์ ศิริมหาสาคร. 2546 : 24

4. ในการประชุมกลุ่มแต่ละครั้ง ควรมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทำหน้าที่ผู้นำ (ประธาน) และผู้ตาม โดยเลื่อนไหลไปตามทิศทางลูกศร คือ หลังจากเป็นประธานแล้วให้เลื่อนเป็นสมาชิกคนที่ 1 ส่วนเลขานุการให้เลื่อนเป็นประธาน ผู้รายงานผลเลื่อนเป็นเลขานุการกลุ่ม

5. ประธานดำเนินการประชุมโดยเรียงลำดับการอภิปรายจากสมาชิก คนที่ 1 ถึง คนที่ 7 ถ้าสมาชิกคนใดคิดไม่ออก ให้บอกว่า “ผ่าน” เพื่อจะได้ไม่เสียเวลา และให้สมาชิกคนต่อไปได้พูด ทำเช่นนี้ประมาณ 2 - 3 รอบจนไม่มีสมาชิกคนใด เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติมอีกแล้วจึงยุติ

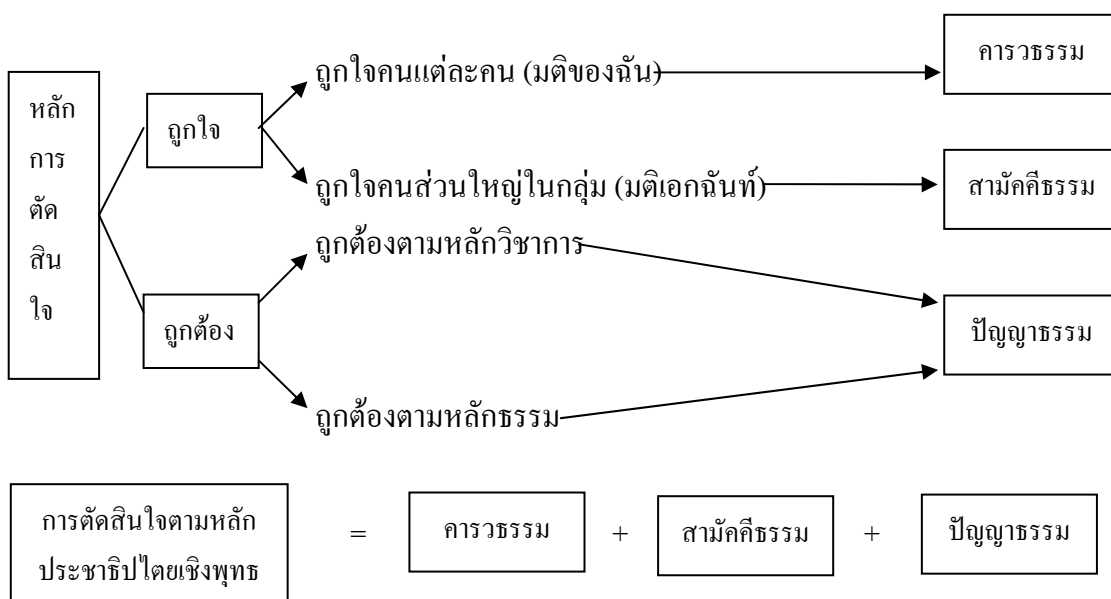
6. ในระหว่างสมาชิกแต่ละคนกำลังพูด ควรยึดหลักการวาทกรรม คือ การเคารพในความคิดส่วนบุคคล ไม่มีการคัดค้านหรือโต้แย้งว่า ถูกหรือผิด เพราะจะเป็นการสกัดกั้นความคิดเห็นของผู้พูด ซึ่งความคิดเห็นของผู้พูด จะมีส่วนช่วยกระตุ้นความคิดเห็นของผู้อื่นให้หลากหลายออกไป โดยเน้นข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ให้ได้ข้อมูลมากที่สุด แล้วจึงพิจารณาคุณภาพหรือความเป็นไปได้ในภายหลัง

7. เมื่อได้ข้อมูลเพียงพอแล้ว และไม่มีสมาชิกคนใดต้องการแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมอีก ให้ประธานหลอมความคิดต่างๆ ที่หลากหลายของสมาชิกเข้าด้วยกัน โดยยึดหลัก ปัญญาธรรม คือ การเคารพในเหตุผลที่ดีกว่า และยึดหลักสามัคคีธรรม คือการเคารพหรือปฏิบัติ ตามมติของคนส่วนใหญ่ภายในกลุ่ม คือเน้นความถูกต้องของเหตุผล (ปัญญาธรรม) และถูกใจของสมาชิกในกลุ่ม

(สามัคคีธรรม) แล้วจัดลำดับแนวทางในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด โดยเรียงลำดับความสำคัญ เป็น 1, 2, 3.... เพื่อจะเปลี่ยนความคิดไปสู่การปฏิบัติจริง

8. หลักการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยเชิงพุทธ

ดังนั้นการยึดหลัก ปัญญาธรรม คือการเคารพในเหตุผลที่ดีกว่า และยึดหลักสามัคคีธรรม คือการเคารพหรือปฏิบัติ ตามมติของคนส่วนใหญ่ภายในกลุ่ม ก็เน้นความถูกต้องของเหตุผล (ปัญญาธรรม) และถูกใจของสมาชิกในกลุ่ม (สามัคคีธรรม) แล้วจัดลำดับแนวทางในการแก้ปัญหาที่ดีที่สุดจัดเป็นหลักการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยเชิงพุทธ ดังภาพประกอบ 7

ภาพประกอบ 7 หลักการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยเชิงพุทธ

ที่มา : บวรชัย ศิริมหาสาคร. 2546 : 24

9. บรรยากาศที่ดี ซึ่งทำให้การระดมความคิดมีประสิทธิภาพคือ ควรหลีกเลี่ยง การตำหนิ ควรใจกว้างยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ถึงแม้จะไม่เห็นด้วยก็ตาม ควรแสวงหาแนวความคิดที่แปลกใหม่แตกต่างจากที่ผู้อื่นเสนอแล้ว ควรมีการยกย่องชมเชยผู้ที่มีความคิดน่าสนใจ และไม่ควรรู้คำพูดที่ทำให้สมาชิกไม่อยากจะแสดงความคิดเห็น เช่นคำพูดว่าไม่ได้เรื่องไม่เข้าท่า ไม่มีใครเขาทำกัน เป็นต้น

10. อุปสรรคที่ทำให้การระดมความคิดไม่ประสบความสำเร็จ คือสมาชิกบางคนไม่ยอมพูด บางคนผูกขาดการพูดไว้คนเดียว หรือบางครั้งประธานทำตัวเป็นผู้รู้ทุกอย่าง ไม่เปิดโอกาสให้

สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ดังนั้น ประชานที่ดี จะต้องกระตุ้นให้สมาชิกที่ไม่พูด ได้พูดและยับยั้ง การพูดที่มากเกินไปของสมาชิกบางคน รวมทั้งประชานต้องพูดเท่าที่จำเป็นเท่านั้น

11. ข้อดีของการระดมความคิดแบบวงล้อพัฒนาและประชาธิปไตยเชิงพุทธ คือ รู้ว่าคน ส่วนใหญ่ในกลุ่มคิดอย่างไร และตามหลักวิชาการหรือหลักคุณธรรมควรจะเป็นอย่างไร อันนำไปสู่ การตัดสินใจและการแก้ปัญหาที่ถูกต้อง (บุรชัย ศิริมหาสาคร 2546 : 14 - 27)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำการจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง อันเป็นวิธีการเรียนรู้ที่นำเอา เหตุการณ์เรื่องราวที่สมมติขึ้นมาเป็นตัวอย่าง เพื่อใช้กระตุ้นให้ผู้เรียนได้อภิปรายแสดงความคิดเห็น ค้นหาความจริงหรือความรู้ด้วยตนเอง ที่ผู้สอนไม่จำเป็นต้องบอกโดยตรงการจัดการจัดการกิจกรรมแบบนี้ โดยผู้วิจัยยึดขั้นตอนตามหลักของสุคนธ์ สินธพานนท์ (2550 : 142 - 146) คือ 1) ขั้นเตรียม 2) ขั้น เสนอกรณีตัวอย่าง 3) ขั้นวิเคราะห์ 4) ขั้นสรุป 5) ขั้นประเมินผลนำมาเป็นแนวทางในการสร้าง แผนการจัดการการเรียนรู้ในวิชาพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา มีความหมายกลวิธีการ จัดการเรียนรู้ และขั้นตอนวิธีการจัดการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความหมายของวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงความหมายของวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาไว้ ดังนี้

คุณหญิง สีตลารงค์ (2524 : 31 - 34) ได้อธิบายวิธีการจัดการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาว่า เป็นการสอนที่อาศัยการสนทนาเป็นหลัก มีทั้งการอภิปรายกันในกลุ่มผู้เรียน โดยมีผู้สอนเป็น ประชาน การถาม การตอบระหว่างผู้เรียนและการถาม การตอบระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน ความรู้ที่ ได้จากการสนทนาธรรมนี้ เกิดจากการไตร่ตรองความรู้ที่ได้ยินที่ได้เห็นที่น่าสังเกตคือธรรมที่ สนทนานั้นเป็นเรื่องที่ผู้เรียนสนใจอยู่หรือไม่ก็เป็นเรื่องที่ผู้เรียนเคยประสบมาแล้วแต่แก้ปัญหา ไม่ได้ทั้งสิ้น หลักในการสอนแบบธรรมสภาัจฉานั้น ผู้สอนจะกำหนดสถานการณ์เร้าให้ผู้เรียน สนทนาซักถาม จนผู้เรียนสรุปหลักธรรมได้เอง พฤติกรรมการเรียนการสอนจะมี 3 ลักษณะคือ

1. สนทนาอภิปรายกันในกลุ่มผู้เรียน โดยมีผู้สอนเป็นประชาน
2. ตั้งตัวแทนขึ้นถาม – ตอบกันระหว่างผู้เรียนสองฝ่าย โดยมีผู้สอนเป็นประชาน
3. ซักถามกันระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2535 : 9 - 45) กล่าวว่า การฝึกฝนผู้เรียนให้รู้จักคิดหรือ เรียกว่าวิธีคิดแบบวิเคราะห์เป็นวิธีคิดแบบการจำแนกแยกแยะหรือแจกแจง รวมทั้งการจัดหมวดหมู่

หรือจัดประเภทไปพร้อมกัน ซึ่งเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง อันเป็นวิธีสอนที่เหมือนวิธีสอนแบบธรรมสภาจณาและอธิบายเกี่ยวกับธรรมสภาจณาไว้ว่า การสอนของพระพุทธเจ้ามีองค์ประกอบที่เป็นคุณลักษณะ 4 ประการคือ

1. สันตสนา ซึ่งแจ้งให้เห็นชัด คือ จะสอนอะไรก็ชี้แจงจำแนกแยกแยะอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจน จนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งเห็นจริงเห็นจังกังจุมมือไปเห็นกับตา

2. สมหาปนา ชวนใจให้อยากรับไปปฏิบัติ คือสิ่งใดควรปฏิบัติหรือหัดทำก็แนะนำหรือบรรยายให้ซาบซึ้งในคุณค่า มองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝนบำเพ็ญจนใจยอมรับ อยากลงมือทำ หรือนำไปปฏิบัติ

3. สมุตเตชนา เร้าใจให้อาจหาญแกล้วกล้า คือปลุกเร้าใจให้กระตือรือร้นเกิดความอดสาหะมีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จจงได้ สู้งานไม่หวั่นและย่อท้อไม่กลัวเหนื่อย ไม่กลัวยาก

4. สัมปหังสนา ปลอดภัยโลมใจให้สดชื่นร่าเริง คือ บำรุงจิตใจให้ชุ่มชื้นเบิกบานโดยชี้ให้เห็นผลดีหรือคุณประโยชน์ที่จะได้รับและทางที่จะก้าวหน้าบรรลุผลสำเร็จ ยิ่งขึ้นไป ทำให้ผู้ฟังมีความหวังและร่าเริงเบิกบานใจ

องค์ประกอบของการสนทนาธรรมมีดังนี้

1. คู่สนทนาต้องพูดธรรมเป็น เมื่อเข้าใจอย่างไรแล้วก็สามารถถ่ายทอดเป็นคำพูดให้เขาเข้าใจตามนั้นได้ด้วย โดยยึดหลักการพูดในมงคล 10 มีวาจาสุภาษิตเป็นบรรทัดฐาน คือ

1.1 เรื่องที่พูดต้องเป็นเรื่องจริง

1.2 เรื่องที่พูดนั้นเป็นเรื่องมีประโยชน์

1.3 ต้องพูดด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ

1.4 ต้องพูดถูกกาลเทศะ

1.5 ต้องพูดด้วยเมตตาจิต

2. คู่สนทนาต้องฟังธรรมเป็นการฟังธรรมที่ถูกต้อง คือการฟังด้วยการพิจารณาโดยต้องปฏิบัติดังนี้

2.1 ควบคุมตนเองและควบคุมใจให้อยากฟัง

2.2 ต้องละกิเลสต่างๆ เช่น ความหวัคือ ความถือตัว ความเห็นผิดที่คอยต่อต้านธรรมไว้ ผู้ฟังเป็นจะต้องหมั่นฟังธรรมบ่อยๆ จนเคยชิน ฝึกเป็นคนมีความเคารพ มองคนอื่นในแง่ดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ถือตัว มีความสันโดษ ไม่ฟังเพื่อห่อเหิม รู้จักพอรู้จักประมาณ และมีความกตัญญูรู้จักอุปการคุณที่ท่านทำแล้วแก่ตนจะทำให้มีอริยาศยไฝธรรม ฟังธรรมเป็น สามารถรองรับธรรมที่ได้ยินได้ฟังนั้นได้

3. คู่สนทนาต้องสนทนาธรรมเป็น คือ ทั้งฟังด้วยและพูดด้วยในเวลาเดียวกัน เขาพูดเราฟัง ผู้สนทนาธรรมได้จะต้องฝึกขันติจนมีความอดทนต่อการถูกติ ทนคำพูดที่ไม่ชอบใจได้ทั้งคนที่สูงกว่าและต่ำกว่า และเลือกคู่สนทนาเป็น ต้องเป็นคนประเภทไฟธรรมด้วยกัน

หลักการสนทนาธรรม มีดังนี้

1. สนทนาในธรรม คือ เรื่องที่จะสนทนาต้องอยู่ในวงธรรมไม่สนทนาออกนอกเรื่อง ที่ไร้สาระ

2. สนทนาด้วยธรรม คือ ผู้ที่สนทนาจะต้องแสดงกิริยาวาจาให้เหมาะสมมีความเคารพซึ่งกันและกัน

3. สนทนาเพื่อธรรม คือ ผู้สนทนาต้องตั้งจุดหมายไว้ในใจให้แน่นอนว่าจะต้องหาความรู้ ความเข้าใจในธรรมให้อ่างๆ ขึ้นไป

ศุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 173 - 174) ได้อธิบายไว้ว่า ธรรมสาส์กัจฉา หมายถึงการสนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผล คิดค้น คัดค้านหรือคัดค้านตาม เป็นการซักถามและแก้ปัญหา พุทธวิธีการสอนนี้ใช้กันมาแต่ครั้งพุทธกาล การสอนแบบธรรมสาส์กัจฉาเป็นการสอนเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดแก้ปัญหาเป็นคนมีเหตุผล

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2536 : 3) ได้ให้ความหมายของวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉาว่าเป็นวิธีสอนที่ผู้สอนเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหาของการปฏิบัติ หรือการขาดหลักธรรม ให้นักเรียนสนทนากันจนได้ข้อสรุปความรู้ทางธรรม

วิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉาเป็นวิธีการเรียนรู้หนึ่งที่มุ่งให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิด มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การอภิปราย การคิดค้น คัดค้านหรือคัดค้านตาม รู้จักการจำแนกแยกแยะรวมทั้งการจัดหมวดหมู่หรือการจัดประเภทไปพร้อมกันทำให้นักเรียนรู้จักคิดจนสรุปเป็นแนวคิดอันจะนำไปสู่ความคิดรวบยอดและสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

3.2 กลวิธีการจัดการการเรียนรู้

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงกลวิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉาไว้ดังนี้

ประสาร ทองภักดี (2513 : 122 - 125) ได้สรุปเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบธรรมสาส์กัจฉาว่าวิธีสอนนี้พระพุทธรเจ้าทรงใช้บ่อยๆในสมัยพุทธกาล ภิกษุทั้งหลายมักจะประชุมสนทนาธรรม กันถกปัญหาถกกัน หากปัญหาใดถกกันแล้ว อภิปรายกันแล้ว ได้เถียงกันแล้ว ยังตกลงกันไม่ได้ พระพุทธองค์ก็มักจะเสด็จมาทรงเป็นประธานตัดสินชี้ขาดทำให้ผู้เข้าประชุมได้รับความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและมักปรากฏมีผู้บรรลุธรรมถึงพระอรหันต์ด้วยพุทธวิธีสอนแบบนี้อยู่เสมอ

วิธีสอนแบบนี้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดเพื่อหาคำตอบด้วยตนเอง ซึ่งทำให้เข้าใจลึกซึ้ง เป็นความเข้าใจที่มั่นคง

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 173 - 174) ได้เสนอแนะกลวิธีการจัดการเรียนรู้ธรรมสากัจฉา ว่ามีวิธีการคือ

1. คู่สนทนาได้แก่ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับวิทยากรตั้งจุดมุ่งหมาย การสนทนาให้ตรงกัน

2. คู่สนทนากำหนดหัวเรื่อง หัวข้อปัญหา ขอบเขตการถกเถียง การซักถามในเรื่องที่กำหนด

3. คู่สนทนาจะต้องค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งวิทยากรต่างๆ ในหัวข้อที่จะสนทนา โดยเฉพาะการอ่านในใจจะต้องรวบรวมประเด็นเพื่อนำมาสนทนา

4. การจัดการแสดงความคิดเห็นอาจทำได้ดังนี้

4.1 อภิปรายทั่วไป ครูเป็นผู้ดำเนินการอภิปราย นักเรียนแสดงความรู้ แสดงความคิดเห็นหรือคัดค้านตามเวลาที่กำหนดให้และครูเป็นผู้สรุป

4.2 อภิปรายเฉพาะกลุ่ม ครูจัดให้นักเรียนประมาณ 4 - 5 คนอภิปรายหน้าชั้น โดยมีครูเป็นผู้ดำเนินการอภิปรายซักถามนักเรียน

4.3 อภิปรายเป็นกลุ่ม แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่ม แต่ละกลุ่มค้นคว้าแล้วให้อภิปรายในกลุ่มของตน ให้นักเรียนกลุ่มหนึ่งอภิปรายหน้าชั้นและให้นักเรียนกลุ่มอื่นๆ ซักถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

4.4 จัดนักเรียนออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 - 7 คน แต่ละกลุ่มนำความรู้ที่อ่านมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสรุปเป็นข้อคิดในเวลา 5 - 6 นาทีแล้วให้ประธานกลุ่มอภิปรายหรือสนทนาหน้าชั้น

4.5 จัดโต้วาที

4.6 แบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 5 - 7 คน ค้นคว้าหาความรู้แล้วแสดงความคิดเห็นในกลุ่ม แล้วส่งตัวแทนมาอภิปรายหน้าชั้นเรียน

4.7 ให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้แล้วช่วยกันระดมความคิดเขียนบน กระดานดำ นักเรียนทั้งชั้นช่วยกันพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

5. การแสดงความคิดเห็นจะต้องมีการสรุปความคิดเห็นและเรื่องราวทุกครั้ง การสรุปบทเรียนอาจทำได้โดย

5.1 ครูสรุปด้วยการบอกเล่าและอธิบายเพิ่มเติม

5.2 นักเรียนช่วยกันสรุปและเขียนบนกระดานดำ

5.3 นักเรียนที่เป็นเลขานุการจดประเด็นและความคิดเห็นลงในสมุดให้ครูตรวจ

5.4 นักเรียนที่เป็นเลขานุการจดประเด็นและความคิดเห็นแล้วพิมพ์สำเนาแจก

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2532 : 43) ได้อธิบายวิธีการจัดการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา หรือสนทนาว่าวิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีอื่นๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเข้าเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ยังไม่รู้ไม่เข้าใจ หลักธรรมในการสนทนา พระพุทธเจ้ามักทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดและทรงส่งเสริมให้มีการสนทนาธรรมกันในหมู่สาวก

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2536 : 3) ได้กล่าวถึงลักษณะของการสนทนาจนได้ข้อสรุปความรู้ว่ามีลักษณะดังนี้

1. อภิปรายตามหัวข้อในหมู่นักเรียนจนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้
2. ซักถามกันระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครูผู้สอน โดยนักเรียน เป็นฝ่ายถามหรือฝ่ายตอบสลับกันหรือนักเรียนและครูผู้สอนผลัดกันถามผลัดกันตอบจนนักเรียนสรุปหลักธรรมได้

3. ตั้งตัวแทนขึ้นซักถามกันระหว่างนักเรียนทั้งสองฝ่าย จนสรุปหลักธรรมได้

วิธีสอนแบบนี้เหมาะกับผู้เรียนที่มีพื้นความรู้ในเนื้อหาพอสมควรและต้องการที่จะหาความกระจ่างในเนื้อหาเพิ่มขึ้นใช้ได้ดีกับผู้เรียนจำนวนน้อยและมีความสามารถในการใช้ภาษา การซักถามได้ตอบ แสดงความคิดเห็น อภิปรายได้ดีพอสมควร

วิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา มีกลวิธีที่หลากหลายเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในลักษณะการซักถาม ได้ตอบ การสนทนาในกลุ่มย่อยและการอภิปรายระหว่างครูกับนักเรียนหรือนักเรียนกับนักเรียนจนนักเรียนสามารถสรุปความรู้ที่ได้รับเป็นแนวคิดที่จะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

3.3 ขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา

นักการศึกษา ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาไว้ดังนี้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 173 - 174) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉาว่าเป็นวิธีการที่ครูช่วยให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1. แสวงหาความรู้เป็นการสอนให้นักเรียนแสวงหาจากแหล่งต่างๆ ครูจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษา เป็นผู้ชี้แหล่งความรู้ ตอบคำถามให้ความกระจ่างแจ้ง นักเรียนจดบันทึก เพื่อได้แนวคิดมาสู่ธรรมสภาัจฉา

2. ค้นพบความรู้ เมื่อนักเรียนแสวงหาความรู้ก็ต้องฝึกฝนทักษะ การจับประเด็นของความรู้ต่างๆและนำมาแลกเปลี่ยนความรู้ในกลุ่มของตน

3. รวบรวมความรู้ นักเรียนจะรวบรวมความรู้เป็นแนวคิด แนวความเชื่อและแนวปฏิบัติ โดยเลือกเฟ้นและรวบรวมเรื่องราวต่างๆมาวิเคราะห์และประเมินค่าให้เกิดความเข้าใจเห็นคุณค่า เกิดความรู้สึกรักอยากประพฤติตาม

4. พิสูจน์ เป็นการนำความรู้ ความคิด ความเข้าใจ มาปฏิบัติทดลองในชีวิตประจำวัน เป็นการนำความรู้มาสู่การปฏิบัติ ส่วนกิจกรรมของครูก่อนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวครู จะต้องเสริมสร้างศรัทธาทิ้งระหว่างครูกับศิษย์ และศิษย์กับศิษย์ด้วยกัน นอกจากนั้นจะต้องสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ดีเพื่อบรรยากาศของการเรียนรู้อีกด้วย

วิธีการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมชาติเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียน เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักวิเคราะห์ ประเมินค่า เห็นคุณค่า และนำความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริง โดยที่นักเรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งต่างๆ จนค้นพบความรู้ นำความรู้ มารวบรวมเป็นแนวความคิด แนวความเชื่อ แนวปฏิบัติ และนำความรู้มาสู่การปฏิบัติจริง จึงนับได้ว่าเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิดอีกวิธีหนึ่ง ดังนั้นผู้วิจัยจึงนำการจัดการการเรียนรู้แบบธรรมชาติ มาสร้างแผนการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเกิดการสนทนา แลกเปลี่ยนความคิด การอภิปรายปัญหา การแสวงหาเหตุผลค้นคิด เพื่อฝึกให้นักเรียนมีคุณลักษณะรู้จักคิดแก้ปัญหาในวิชาพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยนำขั้นตอนตามหลักการของสุมน อมรวิวัฒน์ (2535 : 173 - 174) คือ 1) แสวงหาความรู้ 2) ค้นพบความรู้ 3) รวบรวมข้อมูล 4) พิสูจน์ โดยนำการเสริมสร้างศรัทธา และการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเข้าในขั้นแสวงหาความรู้

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์

คำว่า “ความฉลาดทางอารมณ์” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “emotional quotient” นิยมเรียกเป็นคำย่อสั้นๆ ว่า EQ สำหรับในประเทศไทยนักวิชาการได้ใช้ชื่อเรียกต่างๆ กันไป เช่น ปรีชาเชิงอารมณ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). 2542 ข : 6 - 7) ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ (ทศพร ประเสริฐสุข. 2542 : 67) สถิติปัญญาทางอารมณ์ (วิลาสลักษณ์ ชิววลี. 2542 : 37) ความฉลาดทางอารมณ์ (กรมสุขภาพจิต. 2543 : 1) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้คำที่เรียกกันอย่างแพร่หลาย และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปนั่นคือคำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ จากแนวคิดและทฤษฎี ทางด้านความหมาย ลักษณะของบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง องค์ประกอบและการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์

นักการศึกษา นักจิตวิทยาที่ที่เป็นคนต่างประเทศและเป็นคนไทยได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้

โกลแมน (Goleman, 1995 : 289) ให้ความหมายว่า ความฉลาดทางอารมณ์หมายถึง ความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเองและความรู้สึกของผู้อื่น สามารถบริหารหรือจัดการกับอารมณ์ของตนได้อย่างเหมาะสม มีแรงจูงใจ และสามารถสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้

คูเปอร์ และซาวาฟ (Cooper & Sawaf, 1997 : 411) ได้ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจ และรู้จักประยุกต์ใช้ พลังทางอารมณ์ของตน เพื่อสร้างสัมพันธภาพและโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น

ซาโลเวย์ และเมเยอร์ (Salovey & Mayer, 1997 : 185 - 211) ได้ให้ความหมายว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นสามารถวิเคราะห์อารมณ์ของตนเองและแสดงออกได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ตลอดถึงสามารถตอบสนองอารมณ์ของผู้อื่นได้ด้วยความเข้าใจ มีมุมมองในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

วีรวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 30) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า เป็นชุดของขีดความสามารถ สมรรถนะ และทักษะ ทางจิตพิสัย ที่ส่งผลต่อความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในการต่อสู้กับข้อเรียกร้องและ แรงกดดันต่างๆ ที่มาจากภาวะแวดล้อม ที่มีผลต่อการมีสุขภาพจิตที่ดีและการประสบความสำเร็จในชีวิต

พระราชวรมุณี (ประยูร ทุมมจิตโต) (2542 : 7) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า คือการใช้ปัญญากำกับการแสดงอารมณ์ที่ออกมาให้มีเหตุผล เป็นการแสดงอารมณ์ความรู้สึกออกมาในแต่ละสถานการณ์ โดยถือว่าอารมณ์หรือความรู้สึกเป็นพลังให้เกิดพฤติกรรม ซึ่งถ้าพลังขาดปัญญากำกับก็จะเป็นพลังดาบอด ปัญญาจึงเป็นตัวกำกับชีวิตของเราให้แสดงออกไปในทางที่ถูกต้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2542 ข : 37) ได้กล่าวถึงความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึงการเข้าสู่ระบบบูรณาการ โดยเน้นความสัมพันธ์ระหว่างปัญญากับอารมณ์ เน้นบทบาทของปัญญาในการพัฒนาหรือปรับสภาพจิตใจ เมื่อปัญญาขึ้นนำอารมณ์ก็จะแสดงพฤติกรรมในทางที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 68) ให้ความหมายความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถลักษณะหนึ่งของบุคคลที่จะตระหนักถึงความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองและของผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายใน ตลอดจนสามารถรอคอยการตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมทุกกาลเทศะ สามารถให้กำลังใจตนเองในการที่จะเผชิญกับอุปสรรคและข้อขัดแย้งต่างๆ ได้อย่างไม่คับข้องใจ รู้จักจัดความเครียดที่จะขัดขวางความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนได้ สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งในฐานะผู้นำผู้ตามได้อย่างมีความสุข จนประสบความสำเร็จในการเรียน ความสำเร็จใจอาชีพ ตลอดจนประสบความสำเร็จในชีวิต

วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี (2542 : 41) ได้กล่าวความหมายว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่จะเข้าใจ จัดการและใช้ประโยชน์จากอารมณ์ของตนเอง สามารถเข้าใจ อารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น และมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลได้

กรมสุขภาพจิต (2543 : 1) ให้กล่าวความหมายไว้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

สันสนีย์ ฉัตรคุปต์ (2543 : 10) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความฉลาดในการพัฒนาอารมณ์ของมนุษย์ ซึ่งจะเห็นได้ง่ายๆ จากบุคลิกภาพนั่นเอง

เทอดศักดิ์ เดชคง (2544 : 39) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่า หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการนำไปสู่การเป็นคนดี มีคุณค่า มีความสุข และยังสามารถขยายความว่า “คำว่าเป็นคนดี รวมความหมายของความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ซึ่งก็คือความเมตตากรุณาในแง่ของ พุทธศาสนา ส่วนนี้ก็คือ คีต คือข้อปฏิบัติเพื่อขัดเกลามนุษย์นั่นเอง มีคุณค่านั้นสอดคล้องกับการมีสติรู้ตัว (Awareness) ส่วนมีความสุขเกิดจากการรู้จักมองโลกเลือกหาความสุขใส่ตัวเมื่อเกิดความทุกข์ก็หาวิธีแก้ไขอันคล้ายกับการใช้ปัญญา”

รัตติกรณ์ จงวิศาล (2544 : 17) ให้ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ว่าหมายถึง ความสามารถในการตระหนักและเข้าใจอารมณ์หรือความรู้สึกของตนเอง สามารถจัดการกับ อารมณ์ของตนเอง สามารถใช้อารมณ์ให้เกิดประโยชน์และเป็นความสามารถในการตระหนักรู้ และเข้าใจความรู้สึกผู้อื่น และความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

จากคำนิยามดังกล่าวสรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการตระหนักและเข้าใจถึงความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น เห็นอกเห็นใจผู้อื่น รับผิดชอบต่อส่วนรวม มีแรงจูงใจในตนเอง สามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด สามารถสร้าง และรักษา สัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นได้ ตลอดจนมีความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

4.2 ลักษณะของบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง

นักการศึกษา นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงลักษณะของบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงดังนี้
 ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2542 : 16) ได้กล่าวว่าบุคคลที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะเป็น บุคคลที่มีลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. รู้จักและเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น รู้จุดเด่น จุดด้อยของตนเองสามารถควบคุมจัดการ และแสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม มีสติที่สามารถรับรู้ และตระหนักรู้ได้ว่าขณะนี้กำลังทำอะไร รู้สึกอย่างไร ตลอดจนสามารถรับรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม (Self-awareness)

2. มีพลังใจ มีแรงบันดาลใจที่จะกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมายในชีวิต (Self - motivation)

3. สามารถอดทนอดกลั้นต่อสภาพต่างๆที่เกิดขึ้นตลอดจนสามารถเผชิญต่อสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียดได้อย่างเหมาะสม (Stress tolerance)

4. มีความยืดหยุ่น (Flexibility) ไม่ยึดมั่นถือมั่นจนทำให้ปรับตัวไม่ได้

5. มีความสามารถที่จะควบคุมตนเอง (Impulse control)

6. มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (To have empathy for others)

7. มีสัมพันธภาพที่บ่งบอกถึงความไว้วางใจผู้อื่น (Trusting relationship) จริงใจ ซื่อสัตย์

8. มีความคิดริเริ่ม (Initiative) มีความคิดสร้างสรรค์ (Creativity)

9. มองโลกในแง่ดี (Optimism)

วิระวัฒน์ ปันนิตามัย (2542 : 140) ได้กล่าวถึงผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์ว่า คือผู้ที่มีลักษณะดังนี้

1. รู้จักตนเอง รู้เท่าทันภาวะอารมณ์ของตน รู้จุดเด่นจุดด้อยในความเป็นตัวเอง

2. ควบคุมอารมณ์ ความรู้สึก การแสดงออกของตนเองได้ ให้ถูกกับกาลเทศะปรับตัวเองให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี

3. สามารถสร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่ตนเอง มองโลกในแง่ดี มีความคิดริเริ่ม

4. แสดงความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตระหนักรู้ในความรู้สึก ความต้องการของผู้อื่นได้ดี สร้างและรักษาสายสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นได้

5. มีทักษะทางสังคมที่ดี ซึ่งเป็นผลมาจากพัฒนาการในขั้นแรกๆ ที่ทำให้ผู้ที่มี EQ สูง สามารถเข้ากับผู้อื่นได้ดี มีมารยาท มีอารมณ์ขัน สามารถแก้ไขเหตุการณ์เฉพาะหน้าต่างๆ ได้เป็นอย่างดี มีไหวพริบ สร้างความร่วมมือร่วมใจจากคนหลายๆ ฝ่ายได้

กรมสุขภาพจิต (2543 : 47) ได้กล่าวถึงคนที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง ควรจะมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. มีวุฒิภาวะทางอารมณ์

2. มีการตัดสินใจที่ดี

3. ควบคุมอารมณ์ตนเองได้

4. มีความอดกลั้น

5. ไม่หุนหันพลันแล่น

6. ทนความผิดหวังได้

7. เข้าใจจิตใจผู้อื่น

8. เข้าใจสถานการณ์ทางสังคม
9. ไม่ย่อท้อหรือยอมแพ้ง่าย
10. สามารถสู้ปัญหาชีวิตได้
11. ไม่ปล่อยให้ความเครียดท่วมทับจนทำอะไรไม่ถูก

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุปได้ว่าผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูง จะเป็นผู้ที่รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นแสดงออกทางอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมมีแรงจูงใจในการทำงานอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี และสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

5.3 องค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์

นักการศึกษา นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

ซาโลเวย์และเมเยอร์ (Salovey & Mayer. 1997 : 185 - 211) ได้จำแนกองค์ประกอบที่สำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ เป็น 4 ด้าน ดังนี้

1. การรับรู้อารมณ์และการแสดงอารมณ์ (Perception and expression of emotion) ประกอบด้วยทักษะที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1.1 สามารถบอกหรือประเมินได้ว่า การที่แต่ละคนแสดงออกเช่นนั้นเป็นเพราะอารมณ์ในขณะนั้นของเขาเป็นอย่างไร เขารู้สึกและคิดอย่างไร

1.2 สามารถบอกและประเมินอารมณ์ของบุคคลอื่น

2. การประสมประสานความคิดกับอารมณ์ (Assimilating emotion in thought) ทั้งนี้เนื่องจาก

2.1 อารมณ์เป็นตัวนำความคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน

2.2 อารมณ์เปรียบเสมือนสิ่งที่จะช่วยในการตัดสินใจ

3. การเข้าใจและการวิเคราะห์อารมณ์ (Understanding and analyzing emotion)

3.1 สามารถบอกได้ว่า อารมณ์ในขณะนั้นของตนเองเป็นอย่างไร ยุ่งยาก ซับซ้อน และหลากหลายอารมณ์เพียงใด

3.2 สามารถเข้าใจว่า อารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้น เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ใด

4. การควบคุมอารมณ์อย่างไตร่ตรอง (Reflective regulation of emotion) ประกอบด้วย

4.1 สามารถเปิดเผยความรู้สึกต่างๆ ที่อยู่ใใจหรือค้ำคาใจ

4.2 สามารถเตือนตนเองโดยไตร่ตรอง คิดทบทวน และควบคุมอารมณ์ของตนเอง เพื่อพัฒนาอารมณ์และสติปัญญาให้เจริญงอกงามต่อไป

บาร์ออน (Bar - on. 1998 : 34 - 37) แบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ เป็น 5 ด้าน คือ

1. ทักษะภายในตน (Intrapersonal skill) ได้แก่ การตระหนักรู้อารมณ์ของตนเอง การเคารพในศักดิ์ศรีของตนเอง การกล้าแสดงออก การรู้จักและเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงความเป็นอิสระ

2. ทักษะระหว่างบุคคล (Interpersonal skill) ได้แก่ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลความรับผิดชอบทางสังคม ความเห็นอกเห็นใจ

3. สเกลการปรับตัว (Adaptability scales) ได้แก่ การแก้ปัญหา การตรวจสอบตามความเป็นจริง ความยืดหยุ่น

4. สเกลการบริหารความเครียด (Stress – management scales) ได้แก่การอดทน อดกลั้น ยืนหยัดต่อความเครียดที่เกิดขึ้น และหาแนวทางที่จะจัดการกับความเครียดที่เกิดขึ้น

5. ภาวะอารมณ์ทั่วไป (General mood) ที่แฝงอยู่ในตนและคงอยู่นานกว่า อารมณ์ทั่วไป ได้แก่ ความสุข การมองโลกในแง่ดี

ทศพร ประเสริฐสุข (2542 : 25 - 27) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ แบ่งออกเป็น 2 สมรรถนะ ดังนี้

1. สมรรถนะทางสังคมเป็นการสร้าง และรักษาความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นประกอบด้วย

1.1 การเอาใจเขามาใส่ใจเรา (Empathy) หมายถึง การตระหนักรู้ถึงความต้องการ ความรู้สึก และมีความสนใจห่วงใยผู้อื่น ดังนี้

1.1.1 การเข้าใจผู้อื่น ตระหนักรู้ถึงความรู้สึกนึกคิด และมุมมองของผู้อื่น สนใจ และให้ความสำคัญผู้อื่นมากขึ้น

1.1.2 การมีจิตใจใฝ่บริการ (Service minded) รับรู้ คาดคะเน และตอบสนองความต้องการของบุคคลอื่น หรือผู้ที่มาติดต่อสัมพันธ์กับตนเองได้

1.1.3 ส่งเสริมผู้อื่นทราบความต้องการและช่วยพัฒนาให้เขามีความรู้ความสามารถให้ถูกทาง

1.1.4 ให้โอกาสบุคคลอื่น สามารถมองเห็นความเป็นไปได้จากการมองเห็นความแตกต่างของคน และไม่ถือเขาถือเรา

1.1.5 ตระหนักรู้ถึงทัศนคติความคิดเห็นของกลุ่ม และสามารถคาดคะเนสถานการณ์ในด้านความสัมพันธ์ของบุคคลในกลุ่มได้

1.2 ทักษะทางสังคมด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human relations) เป็นความคล่องในการติดต่อกับผู้อื่น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี โดยสามารถแสวงหาความร่วมมือ จากผู้อื่นได้ ประกอบด้วย

1.2.1 ความสามารถในการโน้มน้าวใจ สามารถแสดงวิธีการโน้มน้าวความคิดเห็นของผู้อื่นได้อย่างนุ่มนวล แนบเนียนและได้ผล

- 1.2.2 มีการสื่อสารที่ดี นุ่มนวลถูกต้อง น่าเชื่อถือ
 - 1.2.3 มีความเป็นผู้นำ โน้มน้าวใจ ผลักดันกลุ่มไปได้อย่างดี ถูกทิศทาง
 - 1.2.4 สามารถกระตุ้น เร้าริเริ่ม ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี (Managing change) นั่นคือการบริหารการเปลี่ยนแปลง
 - 1.2.5 สามารถบริหารความขัดแย้งได้ดี (Conflict management) เจรจาต่อรอง แก้ไขปัญหา หาทางยุติข้อขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม
 - 1.2.6 สร้างสายสัมพันธ์ เสริมสร้างความร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย
 - 1.2.7 ทำงานเป็นทีม ร่วมมือกันเพื่่มุ่งสู่เป้าหมาย
 - 1.2.8 สร้างสมรรถนะของทีมงาน ให้เกิดพลังร่วมมือ
2. สมรรถนะส่วนบุคคล เป็นความสามารถในการบริหารจัดการกับตนเองได้อย่างดี ประกอบด้วย
- 2.1 การตระหนักรู้ตนเอง (Self-awareness) เป็นการตระหนักรู้ความรู้สึกและความ โน้มเอียงของตนเอง เป็นผู้ที่มีความรู้เท่าทันตนเอง สามารถหยั่งรู้ โดยการสำรวจตนเองรู้ถึงความ เป็นไปได้ของตนเองต่อการตอบสนองสิ่งเร้ารอบตัวและความพร้อมของตน ประกอบด้วย
 - 2.1.1 เป็นผู้รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง รู้ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดอารมณ์นั้นๆ และ คาดคะเนผลที่จะเกิดตามมาได้
 - 2.1.2 สามารถประเมินตนเองได้ตามความเป็นจริง รู้จุดเด่น จุดด้อย
 - 2.1.3 มีความมั่นใจตนเอง เชื่อมั่นในความสามารถและคุณค่าของตน
 - 2.1.4 การจัดการกับความรู้สึกภายในตนให้อยู่ในภาวะที่พอเหมาะได้
 - 2.2 ความสามารถในการควบคุมตนเอง (Self-regulation) การควบคุมตัวเอง เป็น ปัจจัยสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ ไม่ทำอะไรโดยใช้อารมณ์พาไป ประกอบด้วย
 - 2.2.1 ควบคุมตนเอง จัดการกับภาวะอารมณ์ ความฉุนเฉียวต่างๆ ได้
 - 2.2.2 ความเป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ เป็นที่ไว้วางใจ ปฏิบัติตนรักษาคุณงาม ความดี เป็นแนวทางชีวิต
 - 2.2.3 เป็นผู้ใช้สติปัญญา แสดงความรับผิดชอบ
 - 2.2.4 มีความสามารถในการปรับตัว ยืดหยุ่นในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลง ต่างๆ
 - 2.2.5 ชอบสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เปิดใจกว้างกับความคิดและข้อมูลใหม่ๆ ได้อย่างมี ความสุข

2.3 ความสามารถสร้างแรงจูงใจและจูงใจตนเองได้ (Motivation oneself) เพื่อเป็นแนวโน้มนำทางอารมณ์ที่เกื้อหนุนต่อการมุ่งสู่เป้าหมาย ประกอบด้วย

2.3.1 มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement motive) โดยพยายามทำภารกิจต่างๆ มีการปรับปรุงให้สู่มาตรฐานอันดีเลิศ

2.3.2 มีความจงรักภักดี (Royalty) ยึดมั่นกับกลุ่ม เป้าหมายของกลุ่ม และเป้าหมายขององค์กร

2.3.3 มีความคิดริเริ่ม และพร้อมที่จะปฏิบัติตามที่โอกาสเอื้ออำนวย

2.3.4 การมองโลกในแง่ดี เฝ้ารอปัญหาและอุปสรรคได้อย่างไม่ย่อท้อจนสำเร็จบรรลุเป้าหมาย

กรมสุขภาพจิต (2543 : 30) กำหนดองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ดี หมายถึง ความฉลาดในการควบคุมตนเอง การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ประกอบด้วย

1.1 ควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.1 รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.2 ควบคุมอารมณ์และความต้องการได้

1.1.3 แสดงออกอย่างเหมาะสม

1.2 เห็นใจผู้อื่น

1.2.1 ใส่ใจผู้อื่น

1.2.2 เข้าใจและยอมรับผู้อื่น

1.2.3 แสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม

1.3 รับผิดชอบ

1.3.1 รู้จักให้และรู้จักรับ

1.3.2 รับผิดชอบและให้อภัย

1.3.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2. เก่ง หมายถึง ความฉลาดในการรู้จักตนเอง คิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีแรงจูงใจในตนเอง มุ่งมั่นทำให้สำเร็จ ตัดสินใจแก้ไขปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น ประกอบด้วยความสามารถต่อไปนี้

2.1 รู้จักและมีแรงจูงใจในตนเอง

2.1.1 รู้ศักยภาพของตนเอง

- 2.1.2 สร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้
- 2.1.3 มีความมุ่งมั่นไปสู่เป้าหมาย
- 2.2 ตัดสินใจแก้ปัญหา
 - 2.2.1 รับรู้และเข้าใจปัญหา
 - 2.2.2 มีขั้นตอนในการแก้ปัญหา
 - 2.2.3 มีความยืดหยุ่น
- 2.3 มีสัมพันธภาพกับผู้อื่น
 - 2.3.1 สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
 - 2.3.2 กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
 - 2.3.3 แสดงความเห็นที่ขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์
- 3. สุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข ประกอบด้วย
 - 3.1 ภูมิใจในตนเอง
 - 3.1.1 เห็นคุณค่าตนเอง
 - 3.1.2 เชื้อมั่นในตนเอง
 - 3.2 พึงพอใจในชีวิต
 - 3.2.1 มองโลกในแง่ดี
 - 3.2.2 มีอารมณ์ขัน
 - 3.2.3 พึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่
 - 3.3 มีความสงบทางใจ
 - 3.3.1 มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข
 - 3.3.2 รู้จักผ่อนคลาย
 - 3.3.3 มีความสงบทางจิตใจ

จากแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญร่วมกันอยู่ สำหรับแนวคิดของกรมสุขภาพจิตที่เน้นเพิ่มเติมจากแนวคิดอื่นๆ คือความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข เนื่องจากความฉลาดทางอารมณ์ มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมอย่างมาก โดยวัฒนธรรมจะส่งผลต่อค่านิยม ความเชื่อ ความคิด จิตใจ (นิตยา คงเกษม. 2544 : 2) และเมื่อสอบถามคนในสังคมไทยว่า สังคมไทยต้องการคนที่มีความทางอารมณ์ โดยเน้นคนที่มีลักษณะเช่นไร ส่วนใหญ่จะให้น้ำหนักในเรื่องของความเป็นคนดีและมีความสุขด้วย (ขงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. 2543 : 21) ผู้วิจัยจึงสรุปองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์ ที่เหมาะกับบริบทของสังคมไทย ดังนี้

1. ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง
2. การเข้าใจในอารมณ์และความต้องการของคนอื่น
3. ความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม
4. แรงจูงใจในการทำงานและการดำเนินชีวิต
5. ความสามารถในการแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้ง
6. การสร้างและรักษาสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น
7. ความภูมิใจในตนเอง
8. ความพึงพอใจในชีวิต
9. ความสุขสงบทางใจ

4.4 การประเมินความฉลาดทางอารมณ์

นักการศึกษา นักจิตวิทยาได้กล่าวถึงการประเมินความฉลาดทางอารมณ์ไว้ดังนี้

กรมสุขภาพจิต (2546 ข : 3 - 4) ได้กำหนดรูปแบบของการวัดความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่า การประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็กจะช่วยให้ครูได้ทราบถึงจุดดีจุดเด่นของลักษณะความฉลาดทางอารมณ์ที่ควรส่งเสริมและจุดอ่อนที่ควรพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นต่อไปรวมทั้งสามารถใช้ ในการติดตาม เพื่อพัฒนาการทางอารมณ์ว่ามีความก้าวหน้ามากน้อยเพียงใดเมื่ออายุเพิ่มขึ้น

การประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็ก ประเมินคุณลักษณะ 3 ด้าน คือ

1. ด้านดี คือ ความพร้อมทางอารมณ์ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น โดยประเมินจากการควบคุมอารมณ์ การใส่ใจและเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น และการยอมรับผิด
2. ด้านเก่ง คือ ความพร้อมที่จะพัฒนาตนไปสู่ความสำเร็จ โดยประเมินจากการมุ่งมั่นพยายาม การปรับตัวต่อปัญหา และการกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม
3. ด้านสุข คือ ความพร้อมทางอารมณ์ที่ทำให้เกิดความสุข โดยประเมินจากการมีความพอใจในตนเองการรู้จักปรับใจ และความรื่นเริงเบิกบาน

ความฉลาดทางอารมณ์ ประเมินได้โดยการตอบข้อความที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก และพฤติกรรมของเด็กที่แสดงออกในลักษณะต่างๆ ในช่วง 4 เดือนที่ผ่านมา แม้ว่าบางประโยค อาจจะไม่ตรงกับที่เด็กเป็นอยู่ก็ตาม ขอให้เลือกคำตอบที่ใกล้เคียงกับที่เด็กเป็นอยู่จริงมากที่สุด การตอบตามความเป็นจริงและตอบทุกข้อจะทำให้ท่านได้รู้จักเด็กและหาแนวทาง ในการพัฒนาเด็กให้ดียิ่งขึ้นได้มีคำตอบที่เป็นไปได้ 4 คำตอบ สำหรับข้อความแต่ละประโยคคือ ไม่เป็นเลย เป็นบางครั้ง เป็นบ่อยครั้ง เป็นประจำ การประเมินให้ใช้ความรู้สึกของผู้ประเมิน เป็นหลัก แต่กรณีที่ไม่แน่ใจให้ใช้เกณฑ์ต่อไปนี้เป็นแนวทางในการประเมิน

ไม่เป็นเลย	หมายถึง	ไม่เคยปรากฏ
เป็นบางครั้ง	หมายถึง	นานๆครั้ง หรือทำบ้างไม่ทำบ้าง
เป็นบ่อยครั้ง	หมายถึง	ทำบ่อยๆ หรือเกือบทุกครั้ง
เป็นประจำ	หมายถึง	ทำทุกครั้งเมื่อเกิดสถานการณ์นั้น

การประเมินมีข้อพึงระวังดังนี้

1. ผู้ตอบแบบประเมินจะต้องรู้จักหรือคุ้นเคยกับเด็กเป็นอย่างดีไม่น้อยกว่า 6 เดือน เพื่อให้ได้มีโอกาสให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กได้อย่างละเอียดและถูกต้อง
2. ผู้ตอบแบบประเมินต้องตอบตามที่เด็กเป็นอยู่จริง
3. ถ้าผู้ตอบมีความรู้ต่ำกว่า ป. 6 ควรใช้วิธีการสัมภาษณ์โดยผู้ที่น่าแบบประเมินไปใช้
4. ไม่ควรนำผลการประเมินไปเปรียบเทียบกับเด็กอื่น ว่ากล่าวตำหนิเด็ก หรือ ใช้เป็นข้อตัดสินใจในการคัดเลือกเด็กในโอกาสต่างๆ

การแปลผล เมื่อให้คะแนนครบทุกข้อแล้ว ให้คิดคะแนนดังนี้

1. รวมคะแนนในแต่ละด้านย่อยคือ

1.1 ด้านดี

1.1.1 ควบคุมอารมณ์ ข้อ 1 - 7	ได้.....คะแนน
1.1.2 ใส่ใจและเข้าใจอารมณ์ผู้อื่น ข้อ 8 - 16	ได้.....คะแนน
1.1.3 ยอมรับถูกผิด ข้อ 17 - 23	ได้.....คะแนน

1.2 ด้านเก่ง

1.2.1 มุ่งมั่นพยายาม ข้อ 24 - 30	ได้.....คะแนน
1.2.2 ปรับตัวต่อปัญหา ข้อ 31 - 36	ได้.....คะแนน
1.2.3 กล้าแสดงออก ข้อ 37 - 42	ได้.....คะแนน

1.3 ด้านสุข

1.3.1 พอใจในตนเอง ข้อ 43 - 48	ได้.....คะแนน
1.3.2 รู้จักปรับใจ ข้อ 49 - 54	ได้.....คะแนน
1.3.3 รื่นเริงเบิกบาน ข้อ 55 - 60	ได้.....คะแนน

2. นำคะแนนที่ได้ไปแปลงเป็นคะแนนมาตรฐาน คะแนนที่ (T - score) ตามตารางเปรียบเทียบคะแนนที่ได้กับเกณฑ์ปกติคะแนนที่ (T - score norms) ของความฉลาดทางอารมณ์ แต่ละด้าน

3. กรอคะแนนที่ได้ลงในตารางแปลผลความฉลาดทางอารมณ์ ให้สอดคล้องกับช่วงคะแนนที่กำหนด

4. คิดคะแนนความฉลาดทางอารมณ์โดยนำคะแนนที่ทั้ง 9 ด้านมารวมกันแล้วหารด้วย 9 แล้วกรอคะแนนลงในตารางแปลผล ดังตาราง 2

ตาราง 2 ตารางแปลผลความฉลาดทางอารมณ์

เกณฑ์คะแนนที่ (T-score norms) คะแนน	1. ด้าน			2. ด้านเก่ง			3. ด้านสุข			ความฉลาดทาง อารมณ์รวม (คะแนนหาร 9)
	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	
50 - 100										
40 - 49										
0 - 39										

ที่มา : แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็กอายุ 6 - 11 ปี กรมสุขภาพจิต 2546 ข : 4

เกณฑ์คะแนนที่ คือ เกณฑ์ที่ทำให้ทราบว่าเด็กมีระดับพัฒนาการความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในระดับใด มีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในด้านนั้นๆ มากน้อยเพียงใด

เกณฑ์คะแนนที่ตั้งแต่ 50 ขึ้นไป บ่งบอกว่าเด็กมีความฉลาดทางอารมณ์อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ควรส่งเสริมและรักษาคุณลักษณะนี้ให้คงไว้

เกณฑ์คะแนนที่ 40 - 49 บ่งบอกว่าเด็กควรได้รับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในด้านนั้นๆ ให้ดียิ่งขึ้น ผู้ใหญ่ควรร่วมมือกันส่งเสริมให้เด็กมีความฉลาดทางอารมณ์ในด้านนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง

เกณฑ์คะแนนที่ต่ำกว่า 40 คะแนน บ่งบอกว่าเด็กจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ในด้านนั้นๆ ให้ดียิ่งขึ้น ผู้ใหญ่จำเป็นต้องช่วยกันเอาใจใส่พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์เด็กอย่างจริงจังและสม่ำเสมอ

กล่าวโดยสรุป หากคะแนนของเด็กแตกต่างจากช่วงคะแนนของเด็กส่วนใหญ่ที่ได้จากการสำรวจ ไม่ว่าจะคะแนนจะมากหรือน้อยก็ตาม ผู้ใหญ่ควรตระหนักถึงการส่งเสริมให้เด็กประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามแนวทางพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์แต่ละด้าน

จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบดังกล่าว มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ ของกรมสุขภาพจิต และแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิตเป็นแบบประเมินที่มีข้อคำถามครอบคลุมองค์ประกอบเหล่านี้อย่างครบถ้วน ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ของกรมสุขภาพจิต พ.ศ.2546 เป็นเครื่องมือสำหรับการวิจัยและผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีคะแนนตั้งแต่ 50 ขึ้นไป เป็นกลุ่มมีระดับความฉลาดทางอารมณ์สูง กลุ่มที่มีคะแนนตั้งแต่ 40 - 49 เป็นกลุ่มมีระดับความฉลาดทางอารมณ์กลาง กลุ่มที่มีคะแนนตั้งแต่ 0 - 39 เป็นกลุ่มมีระดับความฉลาดทางอารมณ์ต่ำ

5. แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

แนวคิด ทฤษฎี และหลักการที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทางด้านความหมายแนวคิด และทฤษฎีในการสร้างแบบทดสอบ การวัดผลสัมฤทธิ์ คุณลักษณะของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบทดสอบแบบคู่ขนาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการพิจารณาตัดสินผลการเรียนของนักเรียน เป็นหลักของการวัดผลการศึกษาในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2525 : 810) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า “ความสำเร็จ” และยังมีความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่มีนักการศึกษาให้ความหมายไว้ ดังนี้

สุรชัย ขวัญเมือง (2522 : 78) กล่าวว่า ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ความรู้ หรือทักษะที่ได้รับจากการเรียนการสอน ที่ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับขั้นในวิชาต่างๆที่เรียนมาแล้ว

กรมวิชาการ, กระทรวงศึกษาธิการ (2525 : 21) ได้บัญญัติศัพท์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึง ความสำเร็จ หรือความสามารถในการกระทำใดๆที่จะต้องอาศัยทักษะ หรือมีเจตจำนงที่ต้องการอาศัยความรู้ในวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2530 : 9) ให้ความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่า หมายถึง ความรู้ความสามารถของบุคคล อันเป็นผลมาจากการเรียนรู้ มวลประสบการณ์ทั้งปวงของบุคคลที่ได้รับจากกิจกรรมการเรียนการสอนทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ

วิภาดา เกิดพิทักษ์ (2539 : 8) ได้สรุปความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่า หมายถึง ความรู้ ทักษะหรือ ความสามารถที่ได้รับหลังจากการเรียนการสอนจากความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ได้มีผู้กล่าวไว้ดังกล่าว สามารถสรุป ได้ว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ความสามารถ ทักษะ และความรู้ที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่บุคคลได้รับประสบการณ์ทั้งที่ครู

กำหนดให้ และจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง ในกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งอาจเป็นผลมาจากความสามารถทางร่างกายและสมองเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล

ดังนั้นความหมายของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจึงพอสรุปได้ว่าเป็นความสำเร็จความสามารถของบุคคล อันเป็นความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ เป็นผลมาจากการเรียนรู้ และเกิดทักษะที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและในการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ เป็นจุดมุ่งหมายพึงประสงค์ของการศึกษาในสังคมโลก

5.2 แนวคิดและทฤษฎีในการสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษาได้ให้แนวคิดและทฤษฎีในการสร้างแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลการเรียนรู้ซึ่งจะปรากฏผลออกมาใน 3 รูปแบบ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสมอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านจิตใจและสังคม และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านร่างกายและทักษะซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดของสุกัญญา อินทรีย์ (2541 : 9) ที่ได้จำแนกจุดมุ่งหมายของการศึกษาซึ่งเป็นแนวทางที่ผู้สอนยึดถือในการวางแผนการสอน เพื่อให้เกิดพฤติกรรมกรรมการเรียนรู้กับผู้เรียน ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านพุทธิพิสัย (Cognitive domain) ด้านเจตพิสัย (Affective domain) และด้านทักษะพิสัย (Psychomotor domain)

สันติภาพ สระบัว (2526 : 14) กล่าวว่าแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง แบบทดสอบที่ใช้วัดปริมาณความรู้ความสามารถ ทักษะเกี่ยวกับด้านวิชาการที่นักเรียนได้เรียนรู้มาแล้วว่ารับรู้ไว้มากเพียงใด ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง (Teacher made test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นเฉพาะคราว เพื่อใช้ทดสอบผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน เมื่อสอบเสร็จก็จะทิ้งไปและเมื่อสอบใหม่ ก็สร้างขึ้นใหม่ หรือนำของเก่ามาปรับปรุง

2. แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized test) เป็นแบบทดสอบที่สร้างขึ้นด้วยกระบวนการที่ซับซ้อนมากกว่าแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง เมื่อสร้างเสร็จแล้วจะนำไปทดลองสอบแล้วนำผลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการทางสถิติ เพื่อปรับปรุงให้มีคุณภาพดีมีความเป็นมาตรฐาน ซึ่งแบบทดสอบนี้มีความเป็นมาตรฐานอยู่ 2 ประการ คือ

- 2.1 มาตรฐานในการดำเนินการสอบ หมายความว่าแบบทดสอบนี้ไม่ว่าจะนำไปใช้ที่ไหนเมื่อไรก็ตาม คำชี้แจง คำบรรยาย การดำเนินการสอบจะเหมือนกันทุกครั้งโดยจะมีการควบคุมตัวแปรต่างๆ ที่ทำให้คะแนนคลาดเคลื่อน เช่น ผู้คุมสอบ การจัดชั้นเรียนเป็นต้น ข้อสอบประเภทนี้จึงต้องมีคำชี้แจงในการใช้ข้อสอบอยู่ด้วย

2.2 มาตรฐานในการแปลความหมายของคะแนน หมายความว่าแบบทดสอบนี้ ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหน เมื่อไรก็แปลคะแนนได้เหมือนกัน ฉะนั้นข้อสอบประเภทนี้ จึงต้องมีเกณฑ์ปกติ สำหรับเปรียบเทียบให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน

5.3 การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษา นักประเมินผล ได้กล่าวถึงการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

มลิวัลย์ กาญจนชาติ (2535 : 35 - 36) ได้จำแนกพฤติกรรมในการนำไปสร้างแบบทดสอบ วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ออกเป็น 4 ด้านดังนี้

1. ด้านความรู้ความจำ หมายถึง ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่เคยเรียนไปแล้ว เกี่ยวกับข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด กฎ และทฤษฎี

2. ด้านความเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการจำแนกความรู้ เมื่อปรากฏในรูปแบบใหม่และความสามารถในการแปลความรู้จากสัญลักษณ์หนึ่ง ไปยังอีกสัญลักษณ์หนึ่ง

3. ด้านการนำความรู้ไปใช้ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้และ วิธีการต่าง ๆ ทางวิทยาศาสตร์ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ หรือที่แตกต่างไปจากที่เคยเรียนรู้มาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการนำไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

4. ด้านทักษะกระบวนการ (การวิเคราะห์) หมายถึง ความสามารถในการสืบเสาะหาความรู้ ทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้กระบวนการด้านการสังเกต การจำแนกประเภท การจัดกระทำและ สื่อความหมายข้อมูล การลงความเห็นจากข้อมูล การตั้งสมมติฐาน การกำหนดและควบคุมตัวแปร การทดลอง การตีความหมายข้อมูลและการลงข้อสรุป

การวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จึงจำเป็นจะต้องวัด พฤติกรรม ทั้งทางด้านความรู้ และ กระบวนการในการแสวงหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ โดยมีการจำแนกพฤติกรรมการเรียนรู้ ตามแนวทางบลูม (Bloom) เพื่อวัดผลต่างๆ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ด้านความจำเป็นผลสัมฤทธิ์พื้นฐานก่อนการแสดงความสามารถในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งได้แก่ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่เคยเรียนรู้ไปแล้ว

2. ผลสัมฤทธิ์ด้านความเข้าใจ ความเข้าใจเป็นความสามารถในระดับที่สูงกว่าความจำ นั่นคือ นักเรียนมีความสามารถในการเข้าใจสาระต่าง ๆ ที่ตนจำ

3. ผลสัมฤทธิ์ด้านการนำไปใช้ หมายถึง ความสามารถในการนำความรู้ที่ได้เรียนไปแล้ว ไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่ตนยังไม่ได้พบและสามารถนำความรู้ของตนไปแก้ปัญหาหรือ ไปปรับวิธีการเก่าให้ดีกว่าเดิม

4. ผลสัมฤทธิ์ด้านการวิเคราะห์ การวิเคราะห์เป็นการแยกแยะเนื้อหาให้เป็นส่วนย่อย แล้วระบุความสัมพันธ์ของส่วนย่อยกับส่วนย่อย ส่วนย่อยกับส่วนใหญ่ การวิเคราะห์นามธรรมที่ซับซ้อนต้องใช้ความสามารถสูง

5. ผลสัมฤทธิ์ด้านการสังเคราะห์ การสังเคราะห์เป็นการนำสิ่งที่วิเคราะห์มาผสมผสานใหม่เป็นเรื่องใหม่ รูปใหม่ สิ่งใหม่ การสังเคราะห์ในที่นี้จะหมายถึงผลงานใหม่

6. ผลสัมฤทธิ์ด้านการประเมิน ความสามารถในการประเมินเพื่อให้ได้คุณค่าบางอย่าง ถือเป็นขั้นสุดท้ายของการพัฒนาด้านสมองของนักเรียน ความสามารถในการประเมินเป็นผลจากความสามารถในการจำ เข้าใจ ประยุกต์วิธีวิเคราะห์ และสังเคราะห์ โดยที่ผู้ประเมินนำความรู้ ดังกล่าวที่ได้สะสมไว้มาประมวลเข้าด้วยกัน แสวงหาเกณฑ์มาประกอบเพื่อให้เกิดผลประเมิน การประเมินเป็นการตัดสินคุณค่าของงาน คำตอบ วิธีการ เนื้อหาสาระ ลักษณะ คน สัตว์ สิ่งของ โดยใช้เกณฑ์และมาตรฐานเพื่อวัดความถูกต้อง ความมีประสิทธิภาพ ความพึงพอใจ

5.4 คุณลักษณะของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

นักการศึกษา นักประเมินผลได้กล่าวถึงคุณลักษณะของแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

กรอนลันด์ (Gronlund, 1977 : 7 - 14) กำหนดคุณลักษณะของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ดังนี้

1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องวัดผลการเรียนหรือพฤติกรรมที่คาดหวังภายหลังจากสิ้นสุดการเรียนในวิชานั้นๆ ก็จะต้องวัดตามจุดมุ่งหมายของการเรียนนั่นเอง แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์สามารถจะวัดความรู้ได้ทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นความรู้เกี่ยวกับศัพท์และนิยาม ความรู้เกี่ยวกับกฎ สูตร และความจริง ความรู้เกี่ยวกับหลักการรวมไปถึงความเข้าใจ ความสามารถในการประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ ของเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่างๆ ดังนั้นก่อนที่ครูจะลงมือสร้างข้อทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ ครูจะต้องศึกษาจุดมุ่งหมายของการเรียนอย่างละเอียดโดย

1.1 พิจารณาว่าการเรียนในเนื้อหานั้นๆ มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อะไร

1.2 แปลงจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ให้อยู่ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม

1.3 พิจารณาเชิงพฤติกรรมของแต่ละข้อว่า ข้อใดสามารถวัดได้ด้วยแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพราะจุดมุ่งหมายของพฤติกรรมบางอย่างไม่สามารถวัดได้ด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องเป็นแบบทดสอบในลักษณะสรุปอ้างอิงเนื่องจากจุดมุ่งหมายมักจะกำหนดคุณลักษณะและพฤติกรรมที่พึงปรารถนาจะปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนหลายประการ แต่ไม่สามารถจะวัดได้ทั้งหมด เนื่องจากข้อจำกัดเรื่องเวลาและ

งบประมาณประกอบกับความสำคัญของเนื้อหาแต่ละเรื่องก็แตกต่างกัน ดังนั้นครูจึงควรจะได้พิจารณาเลือกวัตถุประสงค์กรรมและเนื้อหาที่สำคัญๆ วิธีการที่จะทำให้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนครอบคลุมวัตถุประสงค์กรรมและเนื้อหาสำคัญ ก่อนที่จะลงมือสร้างข้อสอบ ครูควรจะทำตารางวิเคราะห์หลักสูตร(A table of specification) ซึ่งเป็นตารางสองมิติแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหาวิชาและพฤติกรรม ซึ่งตารางวิเคราะห์จะช่วยครูเกี่ยวกับ

- 2.1 ประเมินจุดมุ่งหมายที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน
- 2.2 ช่วยให้การเน้นของจุดมุ่งหมายแต่ละข้อสัมพันธ์กับแบบทดสอบ
- 2.3 กำจัดจุดมุ่งหมายหรือเนื้อหาที่ไม่สำคัญออก
3. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องมีหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของวิชานั้นๆ รูปแบบของแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีดังนี้
 - 3.1 แบบอัตนัยหรือความเรียง (Subjective or essay type test) แบ่งออกเป็น 2 แบบคือ
 - 3.1.1 แบบไม่จำกัดคำตอบ (Unrestricted response)
 - 3.1.2 แบบจำกัดคำตอบ (Restricted response)
 - 3.2 แบบปรนัย (Objective type test) ซึ่งจำแนกออกเป็น 4 แบบ คือ
 - 3.2.1 แบบให้เติมคำหรือเติมความ (Completion item)
 - 3.2.2 แบบจับคู่ (Matching item)
 - 3.2.3 แบบสองตัวเลือก (Binary choice item)
 - 3.2.4 แบบหลายตัวเลือก (Multiple choice item)

แบบทดสอบชนิดหนึ่งอาจจะมีความเหมาะสมในการวัดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้มากกว่าแบบทดสอบอีกชนิดหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ถ้าต้องการจะวัดจุดมุ่งหมายที่กำหนดว่านักเรียนจะมีความสามารถเสนอแนวความคิดและเขียนบรรยายได้อย่างมีเหตุผลการวัดจุดมุ่งหมายนี้ก็ควรจะใช้วัดด้วยแบบทดสอบแบบอัตนัย แต่ถ้าจุดมุ่งหมายของการเรียนกำหนด ให้นักเรียนสามารถจำชื่อสถานที่ เวลาและเหตุการณ์ต่างๆ ก็ควรวัดด้วยแบบทดสอบแบบปรนัย การที่สามารถเลือกรูปแบบของแบบทดสอบได้เหมาะสม จะช่วยให้การวัดมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ควรจะมีลักษณะเฉพาะในการวัดแต่ละครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการวัด เช่น แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเริ่มทำการสอน (Placement test) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างดำเนินการสอน (Formative test) แบบทดสอบวัดข้อบกพร่องในการเรียน (Diagnostic test) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเมื่อสิ้นสุดการเรียน (Summative test)

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเริ่มทำการสอน (Placement test) มีจุดมุ่งหมายที่จะวัดพฤติกรรมพื้นฐานของนักเรียน ดังนั้นแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ชนิดนี้จึงมีลักษณะค่อนข้างง่ายและมีจำนวนข้อไม่มากนัก

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างดำเนินการสอน (Formative test) มีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่านักเรียนมีความเข้าใจหรือบรรลุเนื้อหาในหน่วยหรือบทเรียนนั้นๆ เพียงใดก่อนที่จะขึ้นไปเรียนในหน่วยหรือบทเรียนใหม่โดยไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบความสามารถของแต่ละคน แบบทดสอบประเภทนี้จึงต้องมีจำนวนข้อค่อนข้างมาก ทั้งนี้ก็เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาให้มากที่สุด

แบบทดสอบวัดข้อบกพร่องในการเรียน (Diagnostic test) มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะหาข้อบกพร่องในการเรียน โดยพิจารณาว่า ในเนื้อหาเรื่องใดที่นักเรียนทำผิดมากที่สุด ทั้งนี้เพื่อจะปรับปรุงแก้ไขต่อไป

แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเมื่อสิ้นสุดการเรียน (Summative test) มีจุดมุ่งหมายมุ่งวัดความสามารถโดยส่วนรวมว่า บรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ และมุ่งตัดสินว่านักเรียนคนใดเก่ง คนใดอ่อน คนใดควรได้เกรด เอ ดังนั้นแบบทดสอบชนิดนี้จะต้องมีความยากมากกว่าแบบทดสอบชนิดอื่นๆ

5. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องมีความเชื่อมั่นสูง (Reliability) วิธีที่จะให้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีความเชื่อมั่นสูงกระทำได้ 2 วิธี

5.1 เพิ่มจำนวนข้อทดสอบ

5.2 ปรับปรุงข้อทดสอบแต่ละข้อ

ถ้าการทดสอบนั้นมุ่งวัดว่า ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าใจเนื้อหาที่สอนไปทั้งหมดหรือไม่ โดยไม่สนใจว่านักเรียนแต่ละคนจะมีความสามารถแตกต่างกันหรือไม่ วิธีที่จะทำให้แบบทดสอบมีความเชื่อมั่นสูง ก็โดยการสร้างข้อทดสอบให้มีจำนวนข้อให้มากที่สุด เพื่อให้ครอบคลุมเนื้อหาที่สอนให้มากที่สุด เราเรียกแบบทดสอบชนิดนี้ว่า แบบทดสอบแบบอิงเกณฑ์

ถ้าการทดสอบมุ่งวัดว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด วิธีที่จะทำให้แบบทดสอบมีความเชื่อมั่นสูง ก็โดยการปรับปรุงข้อทดสอบแต่ละข้อให้มีความยากง่ายพอเหมาะ เพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างคะแนนของนักเรียนอย่างเห็นได้ชัด

6. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะต้องช่วยพัฒนาการเรียนของนักเรียน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียนได้ชัดเจนยิ่งขึ้น บางเนื้อหาวิชาครูพยายามอธิบายเท่าใด นักเรียนยังไม่เข้าใจ แต่ภายหลังจากการทดสอบในเนื้อหานั้นแล้ว จะต้องช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจมากยิ่งขึ้น โดยผู้สอนจะต้องแจ้งผลการสอนพร้อมทั้งชี้แจงข้อบกพร่องของนักเรียนให้ทราบภายหลัง จากการสอบทุกครั้ง

5.5 แบบทดสอบแบบคู่ขนาน

นักการศึกษา นักประเมินผล ได้กล่าวถึงแบบทดสอบแบบคู่ขนานไว้ดังนี้

บรรดล สุขปิติ (2542 : 72) แบบทดสอบแบบคู่ขนาน หมายถึง เป็นแบบทดสอบอีกฉบับหนึ่งมีลักษณะเหมือนกับแบบทดสอบฉบับที่ต้องการหาความเชื่อมั่น ซึ่งไม่ใช่แบบทดสอบฉบับเดียวกันหรือมีข้อคำถามเหมือนกัน แต่เป็นแบบทดสอบที่มีค่าคุณลักษณะต่างๆ ประจำตัว (Parameter) เหมือนกันเช่นเป็นแบบทดสอบที่วัดในเนื้อหาเดียวกัน มีจำนวนข้อเท่ากัน ข้อสอบแต่ละข้อมีความยากง่ายเท่ากัน มีอำนาจจำแนกเท่ากัน มีค่าเฉลี่ยและค่าความแปรปรวนเท่ากัน มีค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการวัดเท่ากันและอื่นๆ

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2551 : 105) แบบทดสอบแบบคู่ขนาน หมายถึง การคำนวณค่าความเที่ยงด้วยวิธีใช้แบบทดสอบที่แทนกันได้ กระทำโดยการให้กลุ่มผู้สอบที่เข้าสอบแบบชุดที่หนึ่ง แล้วไปเข้าสอบแบบสอบที่เทียบเคียงกันได้อีกชุดหนึ่ง แบบสอบทั้ง 2 ชุด วัดในเรื่องเดียวกัน แต่ต่างชุดกันและให้สอบในเวลาที่แตกต่างกันด้วยค่าสหสัมพันธ์ที่คำนวณได้จากคะแนนทั้ง 2 ชุด ก็คือ ค่าสัมประสิทธิ์แห่งความเที่ยงของแบบสอบนั่นเอง

พงศ์เทพ จิระโร (2553 :75) แบบทดสอบแบบคู่ขนานหมายถึงข้อสอบตั้งแต่ 2 ข้อขึ้นไปสร้างขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์และเนื้อหาเดียวกัน วัดพฤติกรรมระดับเดียวกันมีความยากเท่าเทียมกัน

ดังนั้นผู้วิจัยยึดแนวแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของมลิวัลย์ กาญจนชาติรี (2535 : 35 - 36) มาสร้างแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนซึ่งประกอบไปด้วย 1) ด้านความรู้ ความจำ 2) ด้านความเข้าใจ 3) ด้านทักษะกระบวนการ (การวิเคราะห์) 4) ด้านการนำความรู้ไปใช้ เป็นแนวทางในการสร้างข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา โดยข้อสอบเป็นแบบทดสอบแบบคู่ขนาน 2 ฉบับที่มีเนื้อหา ความยากง่าย อำนาจจำแนก ค่าเฉลี่ย คะแนนเบี่ยงเบนมาตรฐานใกล้เคียงกัน และจำนวนข้อเท่ากัน ที่หาคุณภาพของแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Try out) จากกลุ่มนักเรียนเดียวกันทั้ง 2 ฉบับ โดยทิ้งระยะห่าง 15 วันและนำไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 ฉบับ โดยฉบับหนึ่งจัดให้เป็นข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ฉบับก่อนทดลอง อีกฉบับเป็นข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนฉบับหลังทดลอง เพื่อวัดความสำเร็จ ความสามารถของบุคคล อันเป็นความรู้ ความจำ ความเข้าใจ การวิเคราะห์เป็นผลมาจากการเรียนรู้ และเกิดทักษะที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ อันเป็นจุดมุ่งหมายอันพึงประสงค์ของการศึกษาในสังคมโลก

6. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับเจตคติ

แนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับเจตคติ ทางด้านความหมาย ลักษณะ องค์ประกอบ การเกิดเจตคติ กระบวนการเปลี่ยนเจตคติ การสร้างแบบวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต (Likert's method) และประโยชน์ของเจตคติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

6.1 ความหมายของเจตคติ

คำว่า เจตคติ ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Attitude" มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Aptus แปลว่า โน้มเอียง เหมาะสม มีผู้ใช้คำอื่นในความหมายเดียวกัน เช่น ทศนคติ หรือ เจตคติ ซึ่งมี นักการศึกษาและนักจิตวิทยาให้นิยาม หรือคำจำกัดความสรุปได้ดังนี้

แคทซ์ (Katz. 1967 : 339) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า ความโน้มเอียงของแต่ละบุคคลที่จะประเมินค่าต่อสัญลักษณ์วัตถุ หรือลักษณะบางอย่างตามโลกทัศน์ของตนเองในการพอใจ หรือไม่พอใจ

ทริแอนดิส (Triandis. 1971 : 2) ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เป็นความคิดที่มีความรู้สึก แฝงอยู่ซึ่งจะกระตุ้นให้เกิดการกระทำต่อสิ่งหนึ่งในสถานการณ์สังคม

นักการศึกษาไทยได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ดังนี้

นวนลศิริ เปาโรหิต (2531 : 131) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่าผลรวมของการที่บุคคล มีความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึก และใคร่แสดงออกเป็นการกระทำต่อสิ่งต่างๆทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง

จรินทร์ ศรีสุวรรณ (2534 : 13) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า ความรู้สึก ทำที่ ความคิดเห็นหรือแนวโน้มในการแสดงพฤติกรรมของบุคคลต่อบุคคล สถานการณ์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งอาจเป็นไปในทางบวก คิดชอบ เห็นด้วย พอใจ สนับสนุน เป็นต้น และเจตคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น สามารถสร้างขึ้นและเปลี่ยนแปลงได้

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และบุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ. (2536 : 108) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า เป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งซึ่งจะแสดงออกให้เห็นจาก คำพูดหรือพฤติกรรมที่สะท้อน เจตคตินั้น

ลักษณา ศรีวัฒน์ (2544 : 69) ได้ให้ความหมายของเจตคติไว้ว่า ความรู้สึกความคิดเห็น หรือทำที่ของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด สิ่งหนึ่งซึ่งจะเห็นว่าความรู้สึกเป็นองค์ประกอบทางด้าน อารมณ์ ความคิดเห็นเป็นองค์ประกอบทางด้านปัญญา และทำที่เป็นองค์ประกอบทางด้าน พฤติกรรม

จากความหมายของเจตคติดังกล่าวมานี้ พอสรุปได้ว่า เจตคติ หมายถึง ความรู้สึก นึกคิด ความเห็น ความเชื่อ หรือทำที่โน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ ทางสังคม ทั้งที่เป็นวัตถุ บุคคล

หรือสถานการณ์ ในลักษณะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย เมื่อเจตคติเกิดขึ้นก็จะแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

6.2 ลักษณะของเจตคติ

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงลักษณะของเจตคติไว้ดังนี้

บั้งอร ชินกุลกิจนิวัฒน์ และจำรอง เงินดี (2524 : 10) กล่าวถึงลักษณะของเจตคติซึ่งสอดคล้องกับที่กล่าวมาแล้วดังนี้

1. เจตคติเป็นสิ่งที่ต้องเรียนรู้ เจตคติไม่ใช่แรงขับทางกาย เช่นความหิวเป็นแรงขับทางกายการเลือกอาหารของแต่ละบุคคลเป็นพื้นฐานที่เรียนรู้มาจากสังคมต่างกัน ดังนั้นการเลือกอาหารตามความชอบจึงถือว่าเป็นเจตคติ

2. เจตคติเป็นสิ่งที่คงทนถาวรแม้ว่าเจตคติเป็นสิ่งเปลี่ยนแปลงได้ โดยสามารถเปลี่ยนแปลงได้เหมือนการเรียนรู้อื่นแต่ก็เป็นการรู้สึกที่ฝังรากลึกลงไปและการเปลี่ยนแปลงเจตคติไปในทางใดทางหนึ่งก็ต้องใช้เวลา เพราะเจตคติมีผลต่ออารมณ์ของบุคคล

3. เจตคติเป็นความรู้สึกที่แสดงโดยตรงต่อสิ่งเร้าเป็นอย่างไรไป บุคคลย่อมแสดงความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบต่อบุคคลที่เขารู้จัก นั่นเป็นการแยกรับรู้ต่อสิ่งเร้า

4. เจตคติสามารถเกิดกับทุกสิ่งได้ เช่น กับบุคคล วัตถุ กลุ่มคน สถาบัน แนวความคิด หรือกระบวนการต่างๆไป เป็นต้น

5. เจตคติเป็นพื้นฐานหรือเป็นส่วนหนึ่งอันเป็นแรงผลักดัน ก่อให้เกิดลักษณะนิสัยขึ้นได้ ลักษณะทั่วไปของเจตคตินั้น กฤษณา สักดิ์ศรี (2530 : 183) ได้กล่าวไว้ว่า ลักษณะที่สำคัญของเจตคติ มีดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ (Learning) หรือประสบการณ์ (Experience) มิได้ติดตัวมาแต่กำเนิด เด็กเมื่อเกิดการเรียนรู้ ย่อมจะมีความรู้สึก (Feeling) และความคิดเห็น (Opinion) เกี่ยวกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ นั่นคือ เกิดเจตคติ (Attitude) เจตคติอาจเกิดจากการเรียนรู้ด้วยการวางเงื่อนไขก็ได้

2. เจตคติเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ (Changeable) ครูจึงควรนำความจริงข้อนี้ ไปใช้ประโยชน์ คือพยายามเปลี่ยนแปลงเจตคติของนักเรียนที่ไม่ชอบการเรียนรู้ให้ชอบการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงเจตคติไปสู่ที่ดี

3. เจตคติเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก สามารถทราบเจตคติของบุคคลจากการแสดงพฤติกรรม

4. เจตคติเป็นสิ่งที่ซับซ้อน (Complex) เพราะเจตคติเกิดขึ้นอยู่กับหลายประการ เช่น ประสบการณ์ ความรู้สึก ความคิดเห็น อารมณ์ ฯลฯ

5. เจตคติเกิดจากการเลียนแบบ (Imitation) สามารถถ่ายทอดไปสู่บุคคลอื่น

6. ทิศทางและระดับของเจตคติแต่ละบุคคลมีระดับความรุนแรงต่างกัน
7. เจตคติเกิดขึ้นจากจิตสำนึก (Consciousness) หรือเกิดจากจิตไร้สำนึก(Unconscious)
8. เจตคติมีลักษณะคงทนถาวรพอสมควร
9. บุคคลแต่ละคนย่อมมีเจตคติต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดแตกต่างกันแล้วแต่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

แต่ละบุคคล

6.3 องค์ประกอบของเจตคติ

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 : 60) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติไว้ดังนี้

1. ส่วนของความรู้สึก เป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้สึกของบุคคลว่าชอบหรือไม่ชอบ
2. ส่วนของสติและเหตุผล เป็นเรื่องของการใช้สติและเหตุผล แยกแยะความแตกต่าง
3. ส่วนของแบบพฤติกรรมที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกับส่วนของความรู้สึกและเหตุผลต่อ

เหตุการณ์หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด

บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ (2535 : 235) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติว่ามี 3 ประการ ได้แก่

1. องค์ประกอบทางด้านความรู้ (Cognitive component) เป็นเรื่องราวการรับรู้บุคคลในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อาจเป็นการรู้เกี่ยวกับวัตถุ สิ่งของ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ว่ารู้สิ่งต่างๆ นั้น ได้อย่างไร รู้ในทางดีหรือไม่ ทางบวกหรือทางลบ ซึ่งก่อให้เกิดเจตคติขึ้น ถ้ารู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ดี เราก็จะมีเจตคติต่อสิ่งนั้นในทางที่ดี และถ้ารู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งในทางที่ไม่ดี เราก็จะมีเจตคติที่ไม่ดี ต่อสิ่งนั้น

2. องค์ประกอบทางด้านความรู้สึก (Behavioral component or feeling component) เป็นองค์ประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งถูกเร้าจากความรู้ นั้น เมื่อเรารู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วจะทำให้เราเกิดความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดี ถ้าเรารู้สึกต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ดี เราก็จะไม่ชอบหรือไม่พอใจในสิ่งนั้น ซึ่งในความรู้สึกนี้จะทำให้เกิดเจตคติในทางใดทางหนึ่ง คือ ชอบหรือไม่ชอบ ความรู้สึกนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว จะเปลี่ยนแปลงได้ยากมาก ไม่เหมือนกับความจริง (Facts) ต่างๆ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า ถ้ามีเหตุผลเพียงพอ

3. องค์ประกอบทางด้านแนวโน้มในเชิงพฤติกรรมหรือการกระทำ (Action tendency component or behavioral component) เป็นความพร้อมที่จะตอบสนองต่อสิ่งนั้นในทางใดทางหนึ่ง คือ พร้อมที่สนับสนุน ส่งเสริมหรือช่วยเหลือ หรือในทางทำลาย ขัดขวาง ต่อสู้ เป็นต้น

ล้วน สายยศ และคณะ (2543 : 59) ได้กล่าวไว้ว่า แนวคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบเจตคติแตกต่างกันอยู่ 3 กลุ่ม คือ

1. เจตคติมีองค์ประกอบเดียว ตามความคิดหรือแนวความเชื่อนี้พิจารณาได้จากนิยามเจตคตินั้นเอง กลุ่มนี้จะมองเจตคติเกิดการประเมินเป้าของเจตคติว่ารู้สึก ชอบ ไม่ชอบ นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้แก่ เทอร์สโตน(Thurstone. 1931) แอลพอร์ต (Allport. 1935) และคนอื่นอีกหลายคน

2. เจตคติมี 2 องค์ประกอบ ตามแนวคิดนี้มองเจตคติประกอบด้วยองค์ประกอบด้านสติปัญญา (Cognitive) ด้านความรู้สึก (Affective) นักจิตวิทยาที่สนับสนุนการแบ่งเจตคติเป็น 2 องค์ประกอบ ได้แก่ แคทซ์ (Katz. 1960)

3. เจตคติมี 3 องค์ประกอบ แนวคิดนี้เชื่อว่าเจตคติมี 3 องค์ประกอบหรือ 3 ส่วน (Three components) ได้แก่

3.1 ด้านสติปัญญา (Cognitive components) ประกอบไปด้วยความรู้ ความคิดและความเชื่อที่ผู้นั้นมีเป้าเจตคติ ถ้าสมมติให้รัสเซียเป็นเจตคติ คำกล่าวที่ว่า “รัสเซียเป็นประเทศเผด็จการ” ถือเป็นความเชื่อต่อประเทศรัสเซีย ดังนั้นข้อคิดเห็นต่อเป้าใดเป้าหนึ่งถือเป็นความเชื่อตัวอย่างความเชื่อต่างๆ เช่น “คนไทยรักสงบ” “ครูทำให้ชาติเจริญ” “วัดมีผลประโยชน์ต่อสังคม” ความเชื่อที่กล่าวมาเป็นเพียงด้านสติปัญญาเท่านั้น

3.2 ด้านความรู้สึก (Affective components) หมายถึงความรู้สึกหรืออารมณ์ของคนใดคนหนึ่งที่มีต่อเป้าเจตคติว่ารู้สึกชอบหรือไม่ชอบสิ่งนั้น พอใจหรือประเมินสิ่งนั้นว่าดีหรือไม่ดี ตัวอย่างเช่น “ข้าพเจ้าไม่ชอบประเทศเผด็จการ” “ข้าพเจ้าชอบนิสัยคนไทย” “ข้าพเจ้าชอบวัดผล” “ครูเป็นอาชีพที่ดี” เป็นต้น

3.3 ด้านพฤติกรรม (Behavioral components) บางที่เรียกว่า Action components เป็นด้านแนวโน้มของการจะกระทำหรือจะแสดงพฤติกรรม เจตคติเป็นพฤติกรรมซ่อนเร้น ในขั้นนี้เป็นการแสดงแนวโน้มของการกระทำต่อเป้าเจตคติเท่านั้น ยังไม่แสดงออกจริง ดังตัวอย่าง “ถ้าใครพูดถึงประเทศเผด็จการ ข้าพเจ้าจะเดินหนี” หรือ “ถ้าเห็นคนไทยที่ไหนข้าพเจ้าจะเข้าไปคบหา”

จากการกล่าวถึงองค์ประกอบของเจตคติที่พิจารณาในแง่มุมที่ต่างกันไปแล้วองค์ประกอบของเจตคติที่ครอบคลุมมากที่สุดและเป็นที่ยอมรับได้แก่ แนวคิดที่เชื่อว่าเจตคติประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านความรู้ องค์ประกอบด้านความรู้สึก และองค์ประกอบด้านมุ่งการกระทำ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2523 : 5) ซึ่งมีรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านความรู้ เป็นองค์ประกอบที่เกิดเป็นอันดับแรก ก่อนที่บุคคลจะเกิดเจตคติต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความรู้นี้เป็นความรู้ในเชิงประเมินค่าว่าสิ่งนั้นมีคุณมีโทษอย่างไร ถ้าบุคคลได้รับความรู้เพียงบางส่วน อาจทำให้มีเจตคติที่ไม่เหมาะสม ฉะนั้นการให้บุคคลมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งใดจำเป็นต้องให้ความรู้ในสิ่งนั้นอย่างเหมาะสม

2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก เป็นความรู้สึกที่ชอบหรือไม่ชอบ ซึ่งจะเกิดโดยอัตโนมัติ เมื่อเมื่อบุคคลมีความรู้ในสิ่งนั้นแล้ว องค์ประกอบนี้จะสอดคล้องกับความรับรู้เสมอ คือ ถ้าบุคคลรับรู้เกี่ยวกับสิ่งใดในทางที่ดี บุคคลนั้นย่อมมีความรู้สึกที่ดีด้วย

3. องค์ประกอบที่มุ่งการกระทำ เป็นองค์ประกอบที่เกิดขึ้นภายหลังที่บุคคลมีความรู้และเกิดความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งนั้นๆ แล้วการมุ่งการกระทำที่จะเกิดขึ้นตามนั้นมักสอดคล้องกับการรับรู้ และความรู้สึกต่อสิ่งนั้นๆ เสมอ

จากที่นักวิชาการได้ให้ความหมายถึงองค์ประกอบของเจตคติ สรุปได้ดังนี้ เจตคติประกอบไปด้วยองค์ประกอบแรกคือ ความรู้ คือ ความเชื่อถือของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากบุคคลมีความรู้ว่าสิ่งใดดีหรือความเชื่อต่อสิ่งๆ ว่าดี ก็จะมีเจตคติที่ดีต่อสิ่งนั้น ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลเชื่อว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ดี ก็จะมีเจตคติไม่ดีต่อสิ่งนั้น องค์ประกอบที่สอง คือ ด้านความรู้สึก คือ ปฏิบัติการตอบสนองทางด้านความรู้สึกหรืออารมณ์ที่มีต่อวัตถุหรือบุคคลใดหรือสิ่งใด ก็จะทำให้มีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบุคคลนั้นหรือสิ่งนั้น องค์ประกอบที่สาม คือ ทางด้านพฤติกรรมหรือการกระทำ หมายถึง บุคคลจะประพฤติหรือปฏิบัติอย่างไรต่อวัตถุหรือกลุ่มบุคคลในกรณีนี้ความเชื่อและความรู้สึกมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และในทางการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเจตคติโดยใช้ 3 ตัวประกอบ คือ 1. องค์ประกอบด้านความรู้ 2. องค์ประกอบด้านความรู้สึก 3. องค์ประกอบทางด้านพฤติกรรมหรือการกระทำ

6.4 การเกิดเจตคติ

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงหลักการเกิดเจตคติไว้ดังนี้

ออลพอร์ท (Allport, 1976 : 180) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าเจตคติเกิดจากสิ่งต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมหรือขนบธรรมเนียมต่างๆ ของสังคมแล้วนำเอาสิ่งที่เรียนรู้เหล่านั้นมาเป็นรากฐานของเจตคติ

2. การแบ่งแยกความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ของตนเอง เช่น เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูมาดี มักมองโลกในแง่ที่ดี

3. ประสบการณ์ที่ได้รับจากเดิมแต่รุนแรงในด้านดีหรือไม่ดี เช่น บุคคลที่ทำให้เกลียดมีรูปร่างอย่างไร เขาก็มีเจตคติไม่ดีต่อบุคคลที่มีลักษณะรูปร่างอย่างนั้นด้วย

4. การเลียนแบบ จนในที่สุดก็ยอมรับเอาเจตคติผู้ที่เขาเลียนแบบนั้นเป็นเจตคติของตนเอง เช่น การที่บุตรเลียนแบบเจตคติของบิดาของตน เมื่อบิดามีเจตคติต่อบุคคลหรือสถาบันแห่งหนึ่งเช่นไร บุตรก็จะมีเจตคติเช่นนั้นด้วย

ลักษณะ สรวัดน์ (2544 : 70) ได้สรุปการเกิดเจตคติว่า เจตคติเกิดจากการเรียนรู้ 5 วิธี ดังนี้

1. เจตคติเกิดจากการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิกของพาฟลอฟในเรื่องสิ่งเร้าที่มีเงื่อนไขก่อให้เกิดการตอบสนองที่มีเงื่อนไขได้ เช่น ความมืดทำให้เด็กกลัว เพราะเคยตกใจในเสียงฟ้าร้องในเวลากลางคืน เป็นต้น
2. เจตคติเกิดจากการแผ่ขยายสิ่งเร้า หมายถึง กระบวนการสิ่งเร้าบางอย่างที่มีลักษณะหรือคุณสมบัติคล้ายสิ่งเร้าที่มีเงื่อนไขมากระตุ้นให้คนมีปฏิกิริยาที่เคยมีต่อสิ่งเร้าที่มีเงื่อนไข เช่น การที่บุคคลกลัวสัตว์ปีกเนื่องจากเคยถูกไก่จิกในตอนเป็นเด็ก นับตั้งแต่นั้นมาจึงไม่กล้าเข้าใกล้สัตว์ที่มีลักษณะเหมือนไก่ทุกชนิด
3. เจตคติเกิดจากการวางเงื่อนไขการกระทำ แนวความคิดพื้นฐานของการวางเงื่อนไขการกระทำ ประกอบด้วยสิ่งเร้าที่แสดงความแตกต่างที่มีการตอบสนองแล้วจะให้ผลการเสริมแรงบวก เช่น เด็กเห็นพ่อขอเงินและพ่อให้ หรือ เด็กเห็นครูจิกมือไหว้ครูชมว่าดีมาก
4. เจตคติเกิดจากการสังเกต ในลักษณะนี้จะมีตัวแบบ เช่น เด็กวัยรุ่นหญิงใส่เสื้อสั้นจนเห็นสะดือตามนักร้องวัยรุ่น หรือเด็กวัยรุ่นชายใส่ตุ้มหูข้างเดียวตามอย่างนักแสดงวัยรุ่นชายแล้วมีคนชมว่าทันสมัย คูดี ก็จะเกิดการเลียนแบบกัน แสดงว่าวัยรุ่นมีเจตคติทางบวกกับการใส่ตุ้มหูข้างเดียวหรือใส่เสื้อสั้นโชว์สะดือ
5. เจตคติเกิดจากความเชื่อ เช่น เด็กเชื่อว่าการไหว้พระจะทำให้พระคุ้มครองมีแต่ความสุข ความเจริญ เมื่อเด็กเห็นพระที่ไหนจะยกมือไหว้ แสดงถึงเจตคติที่ต่อพระหรือบุคคลที่แขวนพระเครื่องจะไม่ล่อลวงตาแก่ฟ้า จะหลีกเลี่ยงสถานที่ที่มีราวตากผ้า เพราะมีความเชื่อว่าเป็นสิริมงคลแสดงให้เห็นถึงเจตคติด้านลบต่อราวตากผ้า

6.5 กระบวนการเปลี่ยนเจตคติ

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนเจตคติดังนี้

จอร์จวัตสัน วงศ์สวัสดิวัฒน์ (2538 : 344 - 346) ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงเจตคติเรียกว่าการยอมรับ 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นรับรู้ (Awareness stage) คือ การที่บุคคลรับรู้แนวคิดใหม่ๆ แต่ยังไม่มีความรู้สึกซึ่งเกี่ยวกับรายละเอียด จะกระตุ้นให้เกิดความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวใหม่ๆ ฉะนั้นการรับรู้ที่ตรงกับปัญหาหรือความสนใจของผู้รับย่อมจะกระตุ้นให้เกิดความสนใจได้ง่ายกว่าการรับรู้เรื่องทั่วไป
2. ขั้นความสนใจ (Interest stage) ในขั้นนี้ผู้รับรู้อาจเกิดความสนใจเกี่ยวกับเรื่องราวใหม่ๆ จะเป็นการแสวงหาความรู้อย่างมีจุดมุ่งหมาย ความสนใจศึกษาหาความรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถทางสมองและจิตลักษณะบางประการเช่น ความทันสมัย และปทัสถานทางสังคม การสื่อสารที่ดีและเปิดโอกาสให้สิ่งแปลกใหม่เข้าสู่สังคม

3. **ขั้นประเมิน (Evaluation stage)** ผู้รับรู้อาจประเมินแนวคิดใหม่ให้เข้ากับสถานการณ์ของตน เป็นการสร้างหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติต่อนวัตกรรม ถ้าเห็นว่าแนวความคิดใหม่มีคุณค่าหรือมีประโยชน์ก็จะลงมือทดลองทำดู สิ่งสำคัญที่จะเกิดขึ้นในขั้นนี้ คือ ความรู้สึกหรือเจตคติต่อความรู้ใหม่

4. **ขั้นทดลอง (Trial stage)** เป็นขั้นที่ลงมือทำดูเป็นบางส่วน เพื่อย้ำความแน่ใจในขั้นนี้ ความรู้เกี่ยวกับวิธีปฏิบัติถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะเป็นขั้นทดลองและกระบวนการคัดเลือก (Screening process) หากเห็นว่าดี ก็เลือกปฏิบัติ หากเห็นว่าไม่ดีก็สิ้นสุดลงในขั้นนี้

5. **ขั้นยอมรับ (Adoption)** เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการยอมรับ บุคคลยอมรับความรู้ใหม่ไปใช้เต็มที่ ไม่ใช่ยอมรับเพียงเล็กน้อย ขั้นนี้เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมหรือการแสดงออก

จากลักษณะและองค์ประกอบของเจตคติ ตลอดจนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงเจตคติที่กล่าวมาแล้วนั้น พอสรุปได้ว่า เจตคติเป็นสิ่งที่สามารถปลูกฝังและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการได้ โดยอาศัยเทคนิควิธีการอันเหมาะสม เช่น การใช้แรงจูงใจ การให้บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ตามความสนใจ หรือการเปิดโอกาสให้รับรู้สิ่งแปลกใหม่อย่างมีเหตุผลเป็นต้น

6.6 ประโยชน์ของเจตคติ

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงประโยชน์ของเจตคติดังนี้

ล้วน สายยศและคณะ (2543 : 54) ได้กล่าวถึงประโยชน์เจตคติไว้ว่า

1. เจตคติเป็นคำย่อของการอธิบายความรู้สึกเป็นอย่างๆคลุมพฤติกรรมต่างๆ ได้มาก เช่น พูดว่าเรามีเจตคติดีต่อครอบครัว มีความหมายถึงเขารักครอบครัว ใช้เวลามากกับการอยู่กับครอบครัว มีความสุขใจที่ได้อยู่กับครอบครัว เห็นพ้องต้องกันกับความคิดเห็นของครอบครัว ทำอะไรหลายอย่างเพื่อครอบครัว

2. เจตคติใช้พิจารณาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อสิ่งอื่น หรือต่อเป้าเจตคติของคนนั้นได้ นั่นคือรู้จักเจตคติของคนสามารถส่งเสริมหรือยับยั้งสิ่งที่เขาจะแสดงออกได้

3. เจตคติสามารถมองสังคมได้ เพราะเจตคติเป็นสิ่งที่คงเส้นคงวา พฤติกรรมของบุคคลที่จะแสดงออกจากเจตคติ จึงสามารถนำมาอธิบายความคงเส้นคงวาของสังคมได้

4. เจตคติมีความดีงามในตัวเอง เจตคติของคนที่มีต่อเป้าเจตคติรอบๆ ตัวเราเองสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์ของคนๆนั้น มีคุณค่าในการศึกษาจุดมุ่งหมายของชีวิตเรา

5. จากที่รู้ว่าเจตคติเกิดจากพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดเจตคติที่ดีงามต่อสังคม จึงต้องศึกษาสัญชาตญาณและปรับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีอิทธิพลต่อเจตคติของคนตามที่ต้องการ

6. ในสาขาสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาหลายคนให้ความเห็นว่าเจตคติเป็นศูนย์กลางความคิด และเป็นฐานของพฤติกรรมสังคม การจะปรับระบบกลไกของสังคมจึงควรเปลี่ยนแปลงเจตคติของแต่ละบุคคล

6.7 การสร้างแบบวัดเจตคติแบบลิเคิร์ต (Likert's method)

นักการศึกษาและนักจิตวิทยาได้กล่าวถึงการสร้างแบบวัดเจตคติแบบลิเคิร์ตไว้ดังนี้

ลิวิน สายยศ และคณะ (2543 : 90 - 96) กล่าวว่าเครื่องมือวัดเจตคติแบบลิเคิร์ตบ้างก็เรียกว่า Summated rating method ลิเคิร์ตสร้างเมื่อ ค.ศ.1932 และเป็นวิธีสร้างที่ง่ายกว่า วิธีของเทอร์สโตน มีความเชื่อมั่นสูงและพัฒนาเพื่อวัดความรู้สึกได้หลายอย่าง การสร้างเครื่องมือวัดเจตคติแบบนี้เป็นวิธีประเมินน้ำหนักของความรู้สึกของข้อความในตอนหลังคือ หลังจาก เอาเครื่องมือไปสอบวัดแล้ว ซึ่งตรงข้ามกับแบบเทอร์สโตน ที่กำหนดค่าน้ำหนักของข้อความไว้ก่อนการนำไปสอบ การสร้างข้อความที่แสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคติจะต้องให้ครอบคลุมและสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ข้อความอาจจะเป็นทางบวกหรือทางลบหรือผสมกันก็ได้ การนำคะแนนข้อที่เห็นด้วยหรือข้อที่ไม่เห็นด้วยมาพล็อตกราฟจะเป็นรูปแบบเป็นลักษณะที่ไปด้วยกัน (Monotonous)

ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือการวัดเจตคติมีดังนี้

1. เลือกชื่อเป้าเจตคติ (Attitude object) ก่อน เช่น เจตคติต่อคณิตศาสตร์หรือต่ออาชีพครูหรือต่อมหาวิทยาลัย เป็นต้น เป้าของเจตคติอาจเป็นคน วัตถุ สิ่งของ องค์กร สถาบัน อาชีพ วิชา เป็นต้น แล้วแต่จะเลือก ยิ่งแคบก็ยิ่งดี ยิ่งกำหนดช่วงเวลาด้วยแล้วการแปลผลก็จะทำให้ มีความหมายมากยิ่งขึ้น

2. เขียนข้อความแสดงความรู้สึกต่อเป้าเจตคติ โดยวิเคราะห์แยกแยะดูให้ครอบคลุมลักษณะของข้อความควรเป็นเช่นนี้

2.1 เป็นข้อความที่แสดงความเชื่อและความรู้สึกต่อเป้าที่ต้องการ

2.2 ไม่เป็นการแสดงถึงความเป็นจริง

2.3 มีความแจ่มชัด สั้น ให้ข้อมูลพอตัดสินใจได้

2.4 ไม่ครอบคลุมทั้งทางดีและไม่ดี ทั้งบวกและลบ

2.5 ควรหลีกเลี่ยงคำปฏิเสธซ้อน ข้อความอ้างอิงในอดีตที่ผ่านมา ข้อความที่ มีคำว่า ทั้งหมดเสมอๆ ไม่เคย ไม่มีเลย เพียงเท่านี้

3. การตรวจสอบข้อความ เป็นการตรวจสอบขั้นแรกเพื่อดูให้แน่ชัดว่า ข้อความนั้นเขียนไว้เหมาะสมหรือไม่ การตอบจะตอบว่า ชอบ - ไม่ชอบ ดี - ไม่ดี หรือเห็นด้วย - ไม่เห็นด้วย ควรใช้มาตรา 3 มาตรา 4 หรือมาตรา 5 เป็นต้น การเขียนการแสดงผลออกในมาตราวัดแบบลิเคิร์ต นิยมใช้เช่นนี้

ข้อความทางบวก : ภาษาไทยเป็นวิชาที่มีประโยชน์

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน
เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน

ข้อความทางลบ : ภาษาไทยเป็นวิชาที่ยังเรียนยิ่งน่าเบื่อ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1	คะแนน
เห็นด้วย	2	คะแนน
ไม่แน่ใจ	3	คะแนน
ไม่เห็นด้วย	4	คะแนน
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5	คะแนน

4. การจัดแบบทดสอบ เมื่อได้ข้อทดสอบที่มีอำนาจจำแนกดีแล้ว พิจารณาว่าจะกำหนดกี่ข้อ ตามหลักการถ้าข้อความมีคุณภาพสูงมากจะใช้ 10 - 15 ข้อก็ได้ แต่โดยทั่วไปแล้วจะมีตั้งแต่ 20 ข้อขึ้นไป เพราะถ้าจำนวนข้อน้อยความเชื่อมั่นมักจะมีค่าน้อย ความเที่ยงตรงก็ไม่ดี อาจจะเป็นเพราะข้อความแสดงความรู้ดีหรือความเชื่อต่อเป้า อาจไม่ครอบคลุมทุกอย่างในเป้าแบบทดสอบวัดเจตคติ บางฉบับจึงมีเป็น 100 ข้อการให้จำนวนข้อควรคำนึงถึงกลุ่มตัวอย่างและระดับอายุ ความสามารถในการอ่าน อาจทำให้เกิดความเบื่อหน่ายในการตอบระดับเด็กจึงไม่ควรมีหลายข้อเกินไป

5. การตรวจให้คะแนน การให้คะแนนไปตามมาตราที่กำหนดแต่ละข้อ ถ้าเป็นข้อความเปลี่ยนมาเป็นตัวเลข แต่ถ้าเป็นตัวเลขให้นำตัวเลขของผู้ตอบมารวมได้เลย กรณีข้อความเป็นความรู้ดีทางลบ จะต้องกลับตัวเลขกับของข้อความที่เป็นไปในทางบวก ถ้าตัวเลขเป็นการอธิบายหรือบรรยาย เช่น

- () เห็นด้วยอย่างยิ่ง
- () เห็นด้วย
- () ไม่เห็นด้วย
- () ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง

จัดตอบตรง เห็นด้วยอย่างยิ่งก็เป็นคะแนน 4 คะแนน ถ้าตัวเลือกกำหนดตัวเลขเป็น (1) (2) (3) (4) จัดตอบ 4 ก็ได้คะแนน 4 คะแนน

การแปลคะแนนจะแปลจากผลรวมของทุกข้อก็ได้ เช่น แบบทดสอบมี 10 ข้อ มีมาตรา 4 มาตรา สอบเสร็จแล้วหากคะแนนเฉลี่ยได้ 25.0 คะแนน ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ได้ 5.514 คะแนน จะต้องเทียบคะแนนจากคนสอบได้ต่ำสุด 10 คะแนน สูงสุด 10 คะแนน แต่ถ้าอยากแปลผลให้เป็นตัวเลขมาตรฐาน ผลจะออกมาเหมือนกับคะแนนของคนสอบเพียงข้อเดียว นั่นคือ กลุ่มตัวอย่างนี้ได้คะแนนเฉลี่ย 2.50 คะแนน ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.5514 คะแนน

วิธีสร้าง

1. การรวบรวมข้อความแต่ละข้อความนั้นอาจเขียนขึ้นเองหรือนำมาจากผู้อื่นและควรเป็นข้อความที่คนมีเจตคติต่างกันจะตอบแตกต่างกันทันทีและข้อความจะต้องไม่เป็นจริง ภาษาที่ใช้ไม่มีความหมายเป็นสองแง่

2. ตรวจสอบข้อความให้พิจารณาว่า ข้อความที่นำมาใช้นั้นสอดคล้องกับการตอบเพียงใด เช่น การกำหนดให้ตอบว่า เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย เฉยๆ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง นั้นสอดคล้องกับข้อความที่ถามหรือไม่ เพราะการตอบบางข้อความจะตอบในรูปของชอบ ไม่ชอบ เป็นต้น

3. การทดลองขั้นต้นเมื่อตรวจสอบข้อความจนแน่ใจว่าได้ข้อความที่รัดกุมดีแล้วต้องนำไปทดลองขั้นต้น เพื่อดูว่ายังมีข้อความใดไม่ชัดเจนหรือต้องแก้ไขก่อนบรรจุลงในมาตรา วัดเจตคติ

4. กำหนดน้ำหนักคะแนน เป็นการกำหนดว่าตัวเลือกใดในแต่ละข้อความใดควรจะให้น้ำหนักคะแนนเท่าใด

วิธีการสร้างมาตราวัดเจตคติแบบลิเคิร์ตนี้ วิธีที่นิยมใช้มากคือ วิธีกำหนดค่าตัวเลขกับความรู้สึกแต่ละระดับ ถ้าความรู้สึกระดับสูง ให้ตัวเลขสูง ความรู้สึกของคนเป็นความรู้สึกต่อเนื่องคือมีเห็นด้วย ไปถึงไม่เห็นด้วย ความรู้สึกทางด้านดีมักเป็นตัวเลขสูงมากกว่าด้านไม่ดี ดังนั้นตัวเลขที่กำหนดให้มักจะเป็น 1 2 3 4 5 ทำนองนี้ เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่งให้น้ำหนัก 5 เห็นด้วยให้น้ำหนัก 4

ไม่แน่ใจให้น้ำหนัก 3 ไม่เห็นด้วยให้น้ำหนัก 2 และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งให้น้ำหนัก 1 หรือจะให้เป็น 4 3 2 1 0 ก็ได้เหมือนกัน การแปลผลก็ค่าเท่าๆกัน

การเขียนมาตราวัดเจตคติแต่ละฉบับ คำชี้แจงในการตอบจะต้องเขียนอย่างมีความชัดเจนอย่างมาก เพราะผู้ตอบแต่ละคนมีความคิดไม่เหมือนกัน ถ้าเข้าใจวิธีการตอบผิดไป ผลที่ได้จะเสียหายหมด ข้อมูลที่นำมาแปลผลจะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย กรณีข้อความ ที่มีความรู้สึกต่อสิ่งนั้นเป็นบวก การให้คะแนนของผู้ตอบเป็นแบบธรรมดา คือ เห็นด้วยอย่างยิ่งให้สูงที่สุด ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งให้คะแนนต่ำสุด ตรงกันข้าม ถ้าเป็นข้อความที่มีความรู้สึกต่อสิ่งนั้นในทางลบ ถ้าเรียงตัวเลขกลับกันก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าใช้ตัวเลขแบบเดียวกันต้องพิจารณาให้ดีแล้ว จึงจะตอบอย่างไรก็ตามคำชี้แจงของข้อสอบถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุด เช่น

มากที่สุด	ความหมายในเชิงบวก	คะแนนเป็น	5
	ความหมายในเชิงลบ	คะแนนเป็น	1
มาก	ความหมายในเชิงบวก	คะแนนเป็น	4
	ความหมายในเชิงลบ	คะแนนเป็น	2
ปานกลาง	ความหมายในเชิงบวก	คะแนนเป็น	3
	ความหมายในเชิงลบ	คะแนนเป็น	3
น้อย	ความหมายในเชิงบวก	คะแนนเป็น	2
	ความหมายในเชิงลบ	คะแนนเป็น	4
น้อยที่สุด	ความหมายในเชิงบวก	คะแนนเป็น	1
	ความหมายในเชิงลบ	คะแนนเป็น	5

ดังนั้นการรู้เจตคติของคนจึงใช้เพื่อทำนายพฤติกรรมที่เขาแสดงออกเป็นการรู้ไว้ก่อนเพื่อหาทางป้องกันและแก้ไขให้ได้ คนในสังคมที่มีเจตคติที่ดีงามตามสังคมต้องการในวงการศึกษา ยิ่งมีความจำเป็นอย่างมาก ทางโรงเรียนควรศึกษาเจตคติของนักเรียน นักศึกษาหรือนิสิตที่มีต่อวิชาที่เรียนหรือต่อครูอาจารย์ผู้สอน เพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียนการสอน ให้เด็กมีเจตคติดีขึ้น การมีเจตคติที่ดีต่อวิชาจะทำให้การเรียนวิชานั้นดีขึ้น ผู้วิจัยจึงได้ใช้วิธีการวัดเจตคติตามแบบวิธีของลิเคิร์ต (Likert's method.) ที่วัดเจตคติแบ่งออกเป็น 3 ด้านตามแนวคิดของดวงเดือน พันธุมนาวิน (2523 : 5) คือ ด้านสติปัญญา ด้านความรู้สึก และด้านพฤติกรรม แต่ละข้อความกำหนดช่วงการตอบสนอง 5 ระดับ คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง โดยกำหนดคะแนนข้อความทางบวก (Positive) ให้คะแนนเป็น 5 4 3 2 1 และข้อความ

ทางลบ (Negative) ให้คะแนนเป็น 1 2 3 4 5 เป็นเครื่องมือวัดคะแนนความรู้สึกคิด ความเห็น ความเชื่อ หรือท่าทีโน้มเอียงและด้านสติปัญญาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อวิชา พระพุทธศาสนา

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนา การจัดการการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง การจัดการการเรียนรู้แบบธรรมสภาัจฉา ความฉลาดทางอารมณ์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชาพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ดังนี้

อารมณ ชอบศิลป์ประกอบ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้วิธีการเรียนแบบร่วมมือที่ใช้เทคนิคสแตกในการเรียนการสอนเรื่องหลักธรรม ในรายวิชา ส 018 พระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์) กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือที่ใช้เทคนิค สแตก มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .01 2. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือที่ใช้เทคนิคสแตก มีพฤติกรรมการทำงานกลุ่มสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3. นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือที่ใช้เทคนิคสแตก มีเจตคติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นัตดา ธรรมวงศ์ผล (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการสอนแบบไตรสิกขาที่มีต่อการคิดแบบโยนิโสมนสิการและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง หลักธรรม ในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนา ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์) กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยปรากฏว่า 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขาสูงกว่าการสอนแบบบรรยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2. ผลการคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ในโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนที่เรียนโดยการสอนแบบไตรสิกขาสูงกว่าการสอนแบบบรรยายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปราณีต จันทร์ขันตี (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมในรายวิชา ส 0412 พระพุทธศาสนา และทักษะการคิดแบบ โยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชะอำ คุณหญิง

เนืองบุรี จังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยปรากฏว่า 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์กับการสอนแบบปกติไม่แตกต่างกัน 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศาล สืบนิสัย (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาความคาดหวังของนักเรียนมัธยมศึกษาต่อการเรียนวิชาพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ความคาดหวังของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายต่อการเรียนวิชา พระพุทธศาสนา 6 เรื่อง พบว่า นักเรียนเพศชายและเพศหญิงคาดหวังว่าจะนำไปปฏิบัติ ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกัน ส่วนนักเรียนที่มีปัญหาทางครอบครัวและนักเรียนที่มี ครอบครัวที่อบอุ่นมีความคาดหวังแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 กล่าวคือ นักเรียนที่มีปัญหาทางครอบครัวคาดหวังว่าจะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันมากกว่า นักเรียนที่มีครอบครัวที่อบอุ่น เพราะพวกเขาต้องการหลักการจากศาสนาเป็นที่พึ่งทางจิตใจ

วรรณวิศา หนูเจริญ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนด้วยการเรียนแบบร่วมมือกันและการสอนตามแนวคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนที่สอนด้วยการเรียนแบบร่วมมือกันกับนักเรียนที่ได้รับการสอน ตามแนวคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สูงกว่ากลุ่มควบคุม 2. นักเรียนที่สอนด้วยการเรียนแบบร่วมมือกันมีความคิดเห็นว่าการเรียนแบบ ร่วมมือกันเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ช่วย ให้เกิดความสามัคคี เข้าใจบทเรียนได้ดีขึ้นมีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกลุ่ม มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และวิชาพระพุทธศาสนาในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมานั้นก็พบเป็นจำนวนมากและก็มีผลความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจเพราะเมื่อนักเรียนได้เรียนแล้วก็ทำให้มีผลการเรียนนั้นเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อนำเอา 2 วิธีการจัดการเรียนรู้นี้มาเปรียบเทียบกัน ก็ยังมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01และ .05 ตามลำดับ

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่าง ดังนี้

อัจจิมา จินวาลา (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มและกรณีตัวอย่าง ที่มีต่อความรับผิดชอบต่อโรงเรียนของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนคลองเสื่อน้อย กรุงเทพมหานคร ผลพบว่า นักเรียนที่ได้รับการใช้กิจกรรมกลุ่มมีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้รับการใช้กรณีตัวอย่าง มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่ได้รับการใช้กิจกรรมกลุ่ม มีความรับผิดชอบต่อโรงเรียนสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการใช้กรณีตัวอย่าง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมคิด สืบแจ้ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้กรณีตัวอย่างจากข่าวหนังสือพิมพ์ ในการสอนจริยศึกษาแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลปรากฏว่า คะแนน มโนคติและเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนก่อนเรียนและเรียนจากแผนการสอนจริยศึกษาโดยใช้ข่าวหนังสือพิมพ์ เป็นกรณีตัวอย่าง มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กนักเรียนทั้งก่อนเรียนและหลังเรียน โดยส่วนใหญ่อยู่ในระดับ 4

วรศักดิ์ ชันทอง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา ที่มีการนำเสนอเนื้อหาในกรณีตัวอย่าง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา ผลการวิจัยปรากฏว่า 1. ผลการทำแบบทดสอบวัดการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา ตามเกณฑ์ของโคลเบอร์ก ก่อนและหลังการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมด้านความเมตตากรุณา ที่มีการนำเสนอเนื้อหาเป็นกรณีตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความแตกต่างกันอย่าง นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 2. ผลเฉลี่ยของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการอ่าน หนังสืออ่านเพิ่มเติมอยู่ระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามเกณฑ์ของโคลเบอร์ก ชั้นที่ 3

อัชฌาดา ศรีชลไพศาล (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติม ที่มีการนำเสนอเนื้อหาด้วยกรณีตัวอย่าง เรื่องสารเสพติด สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยปรากฏว่า 1. ได้หนังสืออ่านเพิ่มเติม ที่มีการนำเสนอเนื้อหาด้วยกรณีตัวอย่าง เรื่องสารเสพติดสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เรื่อง รวมเรื่องจริงบทเรียนราคาแพง ขนาดรูปเล่ม 14.5 X 21 ซม. หนา 40 หน้า 2. ผลการทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับสารเสพติดก่อนและหลังการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม ที่มีการเสนอเนื้อหาด้วยกรณีตัวอย่าง เรื่องสารเสพติด ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการอ่านนักเรียนมีความรู้สูงกว่าก่อนอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม ที่มีการนำเสนอ

เนื้อหาด้วยกรณีตัวอย่าง เรื่องสารเสพติด 3. ผลการวัดทัศนคติต่อสารเสพติดก่อนและหลังการอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีการนำเสนอเนื้อหาด้วยกรณีตัวอย่างเรื่องสารเสพติด ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้น ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยหลังการอ่านนักเรียนมีทัศนคติที่ถูกต้องกว่าก่อนอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติมที่มีการนำเสนอเนื้อหาด้วยกรณีตัวอย่าง เรื่องสารเสพติด

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างทราบว่า การจัดการเรียนรู้ดังกล่าวนี้ทำให้นักเรียนมีความสามารถทางการเรียนรู้เพิ่มขึ้นมากบ้างน้อยบ้างตามแต่จะจัดการเรียนรู้และเมื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างกับการจัดการเรียนรู้แบบอื่นๆแล้วปรากฏว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบอื่นนั้นมีความรับผิดชอบทางการเรียนมากกว่านักเรียนที่ได้รับการใช้กรณีตัวอย่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จึงนับว่าการจัดการเรียนรู้แบบกรณีตัวอย่างนี้อาจเหมาะสมกับบางรายวิชา แต่ยังไม่มีการศึกษา หรือนักการศึกษาได้นำมาทดลองคู่กับการจัดการเรียนรู้แบบธรรมชาติหรือผู้วิจัยเองยังอาจค้นหาไม่พบก็เป็นได้

7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบธรรมชาติ

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบธรรมชาติ ดังนี้

ประดิษฐ์ พรหมเสนา (2523 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การนำวิธีสอนสมัยพุทธกาลมาใช้สอนจริยศึกษา ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า วิธีสอนแบบอุปมา อุปมัยแบบธรรมชาติ แบบปจฉาวิเสสนา และแบบไตรสิกขา ทำให้นักเรียนมีการเรียนรู้มีขนิมเลขคณิตโดยคะแนนสอบหลังสอนสูงกว่าก่อนสอนอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนที่ประยุกต์จากวิธีสอนสมัยพุทธกาลดีกว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีสอนปัจจุบันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

คุณหญิง สิตตวรารักษ์ (2524 : 67) ได้ศึกษาเรื่อง เปรียบเทียบวิธีการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขาและ ธรรมชาติในการสอนเบญจศีลและฆราวาสธรรมในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า การใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาเชิงจริยธรรมที่เรียนจากวิธีการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขามีคะแนน สูงกว่านักเรียนที่เรียนจากวิธีการจัดการเรียนรู้แบบธรรมชาติอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และความสามารถในการคิดวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 .05 ตามลำดับ ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีความสำคัญที่ระดับ .05

สุคนธ์ สินธพานนท์ (2538 : 43 - 44) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้วิธีสอนแบบธรรมชาติเพื่อสร้างศรัทธาและวิธีคิดตามหลักพุทธธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีการสอนแบบธรรมชาติดีมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมี

นัยสำคัญที่ระดับ .01 แสดงให้เห็นว่าการสอนแบบธรรมสาส์จณา ทำให้นักเรียน มีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาสูงกว่าก่อนการทดลอง นักเรียนที่เรียนมีความสามารถในการคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ซึ่งเป็นวิธีคิดแบบหนึ่งตามหลักพุทธธรรมสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ ระดับ .01 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบธรรมสาส์จณา มีคะแนนความรู้เรื่องหลักธรรม หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองกลุ่มควบคุมที่ได้รับการสอนโดยใช้แผนการสอนปกติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนกลุ่มทดลองและนักเรียนกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ประไพศรี ศิริวงศ์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้วิธีสอนแบบธรรมสาส์จณาเพื่อพัฒนาความคิดรวบยอดของนักเรียนในวิชาภาษาไทย ท 503 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบธรรมสาส์จณาและเรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือครู มีความคิดรวบยอดในวิชาภาษาไทย ท 503 หลังเรียนดีกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และนักเรียน ที่เรียนโดยวิธีสอนแบบธรรมสาส์จณา มีพัฒนาการทางความคิดรวบยอดในวิชาภาษาไทย ท 503 ดีกว่านักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนตามคู่มือคู่อ่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

ไชยา เพชรพิมล (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย การพิจารณาจรรยาบรรณนวนิยายไทยรางวัลซีไรต์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้วิธีสอนแบบธรรมสาส์จณากับวิธีสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่องการพิจารณาจรรยาบรรณนวนิยายไทยรางวัลซีไรต์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5 ที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบธรรมสาส์จณากับวิธีสอนแบบปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 โดยกลุ่มที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบธรรมสาส์จณา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนด้วยวิธีสอนแบบปกติ 2. นักเรียนมีความคิดเห็นต่อวิธีสอนแบบธรรมสาส์จณา ในระดับที่เห็นด้วยมากที่สุด

จากงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะพบว่าการจัดการเรียนรู้แบบธรรมสาส์จณาสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้แบบธรรมสาส์จณา ดังกล่าวมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่นการพัฒนาการเรียนรู้ การพัฒนาทักษะการคิด ความสามารถในการแก้ปัญหา การตอบคำถาม การมีปฏิสัมพันธ์ทางพัฒนาพฤติกรรมในการทำงานร่วมกันและการปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นกัลยาณมิตร และการใช้การจัดการเรียนรู้แบบธรรมสาส์จณา ดังกล่าวยังสามารถใช้ได้กับนักเรียนในระดับชั้นต่าง ๆ อีกด้วย

อำนาจ ทะพิงค์แก (Tapingkae Amnuay. 1973 : 14 - 18) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบปรัชญาการศึกษาแบบจิตนิยมของอเมริกากับพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีข้อเสนอถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้าว่าตลอดระยะเวลา 45 ปี ของการเผยแพร่พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงใช้วิธีสอน

แบบต่างๆ เพื่อพัฒนาและปลูกฝังแนวคิดใหม่และหักล้างแนวความเชื่อเดิม อาทิ การใช้คำพูดตั้งสอนให้เหมาะสมกับระดับของผู้ฟัง การอภิปราย การบรรยาย การพรรณนา การถกเถียง การโต้แย้ง เป็นต้น การสอนนั้นจะต้องตรงกับความต้องการของผู้เรียน รูปแบบวิธีสอนของพระพุทธเจ้าที่ผู้วิจัยเน้นเป็นพิเศษ อีกประการหนึ่งก็คือหลังจากที่บรรยายเสร็จสิ้นแล้ว ผู้เรียนจะต้องแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยเพื่ออภิปรายถกเถียงถึงปัญหาต่างๆ ที่ตนยังไม่เข้าใจหรือสนใจเป็นพิเศษอีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงอาจจะกล่าวได้ว่าการศึกษาดำเนินการตามพุทธวิธีเป็นการศึกษาดำเนินการตามเอกัตภาพนั่นเอง

การวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบธรรมสภาจณาผู้วิจัยยังค้นหาไม่พบการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้และวิธีสอนของพระพุทธเจ้าพบแต่การวิจัยโดยนักศึกษไทยในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นส่วนใหญ่และเป็นงานวิจัยที่ใช้วิธีการพรรณนา งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวกับพุทธวิธีสอน เป็นการนำเสนอเทคนิควิธีสอนที่สอดคล้องกับความสามารถของบุคคลโดยเฉพาะ การเน้นการอภิปรายถกเถียงปัญหาต่างๆ ที่ผู้เรียนไม่เข้าใจ ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นเทคนิควิธีที่เป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบัน แสดงว่าเทคนิควิธีสอนของพระพุทธเจ้าเป็นวิธีที่ทันสมัยและเหมาะสมกับสถานการณ์ดังจะเห็นได้จากวิธีสอนแบบธรรมสภาจณา อันเป็นวิธีสอนที่เน้นการอภิปราย การซักถาม จนทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

7.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ ดังนี้

สุรภี หนูเรียงสาย (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มและโปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพรหมมาตาวิทยา จังหวัดระยอง กลุ่มตัวอย่าง 45 คน แบ่งเป็นกลุ่มย่อย 3 กลุ่มๆ ละ 15 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับโปรแกรมการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มควบคุม หลังการทดลองพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองทั้ง 2 กลุ่ม มีความฉลาดทางอารมณ์ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ในระยะหลังการทดลองก็ระยะติดตามผลแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ นักเรียนที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มและนักเรียนที่ได้รับ โปรแกรม การฝึกความฉลาดทางอารมณ์ มีความฉลาดทางอารมณ์ในระยะหลังการทดลองและติดตามผลสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เจษฎา บุญมาโฮม (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาผลของ โปรแกรมการแนะแนวกลุ่มที่มีต่อการเพิ่มระดับความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนราชวินิตมัธยม บางเขนกรุงเทพมหานคร กลุ่มตัวอย่าง 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 12 คนพบว่าภายหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูง

กว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 และหลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มควบคุมมีค่าเฉลี่ยคะแนนความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิตยา คงเกษม (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ศึกษาผลของการเรียนแบบร่วมมือที่บูรณาการกับโยนิโสมนติการ ที่มีต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนนทรวิทยา จำนวน 40 คน กลุ่มทดลอง ได้รับการสอนแบบบูรณาการการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค Jigsaw 2 กับโยนิโสมนติการ กลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบปกติ พบว่ากลุ่มทดลองมีความฉลาดทางอารมณ์โดยส่วนย่อในแต่ละด้าน และโดยรวมหลังการทดลอง สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิสรา คำมณี (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทดลองจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจงใจตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศิลปากรพบว่า หลังการทดลองนักเรียนกลุ่มทดลองมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ด้านการจงใจตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนกลุ่มทดลองมีความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วันทนา ธีระพุทธิชัย (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลของการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ และการให้คำปรึกษากลุ่ม แบบพิจารณาเหตุผลและอารมณ์ต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนเทคนิคในจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีความฉลาดทางอารมณ์ ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลองและสูงกว่า กลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และวิธีการทดลองทั้งสองวิธี ช่วยให้นักเรียนกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ภัทรารุช รักกลิ่น (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการใช้โปรแกรมฝึกความฉลาดทางอารมณ์ กับการควบคุมตนเองต่อความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสุรศักดิ์วิทยาคม ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการทดลองกับระยะการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 นักเรียนกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีความฉลาด ทางอารมณ์ในระยะหลัง การทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าระยะก่อนการทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และวิธีการทดลองทั้งสองวิธีช่วยให้นักเรียนกลุ่มทดลองทั้งสองกลุ่มมีความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้นแตกต่างกัน อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

กฤษดา ศาสตร์พันธ์ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องผลการใช้โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์พัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนพระหฤทัยคอนแวนต์ กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการกับระยะเวลาการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่ได้รับ โปรแกรมการฝึกความฉลาดทางอารมณ์ มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ในระยะหลังการทดลองและระยะติดตามผลสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยข้างต้นนับในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์สามารถพัฒนาได้ในบุคคลวัยต่างๆ กิจกรรมที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมร่วมกันมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น ทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจได้รู้จักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น ทำให้ยอมรับตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นพื้นฐานที่สำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ เมื่อนักเรียนได้รับการพัฒนาดังเหล่านี้ก็จะส่งผลให้มีความฉลาดทางอารมณ์สูงขึ้น แสดงให้เห็นว่าความฉลาดทางอารมณ์เป็นคุณลักษณะที่สามารถพัฒนาได้ โดยการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยคิดว่าการใช้ชุดกิจกรรมแนะแนวโดยการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ให้กับนักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

7.5 งานวิจัยที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

ชูลิพร ฤทธิเดช (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ชนิดของคำในภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้และไม่ใช้แผนที่ความคิด ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ชนิดของคำในภาษาไทย ของนักเรียนที่จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนที่ความคิดสูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่จัดการเรียนรู้โดยไม่ใช้แผนที่ความคิด อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนกับหลังเรียน เรื่อง ชนิดของคำในภาษาไทย ของกลุ่มทดลองที่จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนที่ความคิด มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนกับหลังเรียนของกลุ่มควบคุมที่จัดการเรียนรู้โดยไม่ใช้แผนที่ความคิดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ระดับของค่าเฉลี่ยของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ชนิดของคำในภาษาไทย ที่จัดการเรียนรู้โดยใช้แผนที่ความคิดของกลุ่มทดลองอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.17 และกลุ่มควบคุมอยู่ในระดับน้อย โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24

มณี บุญญาติศัย (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องประโยค ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค TGT กับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องประโยค ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค TGT กับการสอนแบบปกติ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มที่เรียนแบบร่วมมือเทคนิค TGT มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียนแบบปกติ

สุนันท์ กล่อมฤทธิ์ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ท 32101 ภาษาไทยเรื่องขุนช้างขุนแผน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้แบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ และการจัดการเรียนรู้แบบปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ท 32101 ภาษาไทย ไม่แตกต่างกัน

นพณา อ้อคิ้ว (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องคำและหน้าที่ของคำในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือกันเทคนิค STADกับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องคำและหน้าที่ของคำในภาษาไทยของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือกันเทคนิค STAD กับการเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือกันเทคนิค STAD สูงกว่ากลุ่มที่ได้รับการสอนแบบปกติ

พระมหาขจรสวรรค์ วรสิงห์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องพุทธศาสนพิธี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่ม และวิธีสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่สอนโดยวิธีสอนแบบกระบวนการกลุ่มกับนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยวิธีสอนแบบปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องพุทธศาสนพิธี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยกลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ศิรดา เอียดแก้ว (2548: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยเรื่องชนิดและหน้าที่ของคำ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สอนโดยวิธีสอนแบบเอ็กซ์พลลิชท์กับวิธีสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียน ที่สอนโดยวิธีสอนแบบเอ็กซ์พลลิชท์ แตกต่างกับนักเรียนที่สอนโดยวิธีสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิโรจน์ มากมี (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องชีวิตกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบร่วมมือกันและวิธีสอนตามแนวคู่มือครู ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง ชีวิตกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนกลุ่มทดลองที่จัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบร่วมมือกันและนักเรียนกลุ่มควบคุมที่สอนด้วยวิธีสอนตามแนวคู่มือครู มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สมศักดิ์ ทองบ่อ (2549 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยเรื่องรูปและเสียงในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือกัน เทคนิค STAD กับการสอนแบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่องรูปและเสียงในภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือกันเทคนิค STAD กับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือกันเทคนิค STAD มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ

จากการศึกษาในส่วนของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของท่านนักการศึกษาค้นคว้าในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมาพบว่าการจัดการการเรียนรู้ที่ได้นำมาใช้ในการทดลองส่วนมากกลุ่มที่ได้รับการทดลองด้วยการจัดการการเรียนรู้จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และกลุ่มที่ทดลองกับกลุ่มควบคุมมีผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ .01, .05 และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .01, .05 จะเห็นได้ว่าผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการจัดการเรียนรู้ที่ผู้ศึกษานำมาทดลองนั้น จะมีคุณภาพอยู่ในระดับที่ดี จึงเหมาะแก่การนำมาใช้ให้หลากหลายเพื่อการพัฒนา ทางการศึกษาในแต่ละระดับช่วงชั้นต่อไป

7.6 งานวิจัยที่เกี่ยวกับเจตคติ

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวกับเจตคติ ดังนี้

วันทนา กันทะหงษ์ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบความเข้าใจ ในการอ่านภาษาไทยและเจตคติต่อการอ่านของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการสอนตามกระบวนการสอนอ่านแบบปฏิบัติการตามแนวคิด ของคอมส์ กับการสอนอ่านตามคู่มือครูผลการวิจัยพบว่า 1. นักเรียนที่ได้รับการสอนตามกระบวนการสอนอ่านแบบปฏิบัติการตาม แนวคิดของคอมส์ กับนักเรียนที่ได้รับการสอนอ่านตามคู่มือครูมีเจตคติต่อการอ่าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วันเพ็ญ มาแก้ว (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตราด ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตราด มีเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทางธรรมชาติในทางที่ดีอยู่ในระดับมาก นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตราดที่อยู่ในเขตเทศบาลและ นอกเขตเทศบาลมีเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .01

ประวิทย์ อ้อยเชียรชัย (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาวิทยาศาสตร์ และเจตคติต่อวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่1ที่สอนโดยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วมกับวิธีสอนตามปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มทดลองที่สอนด้วยวิธีสอนแบบมีส่วนร่วม มีเจตคติที่ดีต่อวิชาวิทยาศาสตร์ คือ วิชาวิทยาศาสตร์เป็นวิชาที่ท้าทายต่อการพิสูจน์ ค้นคว้าและทดลองเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่, วิชาวิทยาศาสตร์เป็นวิชาที่ควรค่าแก่การศึกษา, วิชาวิทยาศาสตร์ทำให้คนมีเหตุผลมากขึ้น โดยกลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X}=4.53$, S.D. = 0.66) สูงกว่ากลุ่มที่สอนด้วยวิธีสอนตามปกติซึ่งมีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย ($\bar{X}=2.29$, S.D. = 1.80)

อุทัยวรรณ ภูติโส (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง เจตคติต่อคอมพิวเตอร์และการใช้คอมพิวเตอร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระแก้ว ผลการศึกษาพบว่า 1. นักเรียนมีเจตคติต่อคอมพิวเตอร์ โดยส่วนรวมและรายด้านอยู่ในระดับดี 2. ผลการเปรียบเทียบเจตคติต่อคอมพิวเตอร์ของนักเรียนระหว่างเพศ โรงเรียนที่มีสถานที่ตั้งแตกต่างกัน และ โรงเรียนที่มีสภาพการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน โดยรวมแตกต่างกันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 3. นักเรียนส่วนใหญ่มีเจตคติต่อการใช้คอมพิวเตอร์โดยรวม ด้านความชอบในการใช้คอมพิวเตอร์อยู่ในระดับดี ด้านความรู้สึกริวกังวลในการใช้คอมพิวเตอร์อยู่ในระดับน้อย และด้านการใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนรู้อยู่ในระดับดี 4. ความสัมพันธ์ของเจตคติต่อคอมพิวเตอร์กับเจตคติต่อการใช้คอมพิวเตอร์ของนักเรียน โดยรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างไรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

สุพรรณิ ชื่นคำ (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ด้านความรู้ เจตคติ และทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้รถหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ด้านเจตคติหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเจตคติในช่วงปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมานั้นมีอยู่เป็นจำนวนมากแต่ส่วนมากก็จะไปประกอบอยู่ในการวิจัยจำพวกการพัฒนาสื่อการเรียนรู้และพัฒนาแผนการสอน และก็มีจำนวนไม่น้อยที่ได้ศึกษาไปพร้อมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จึงทำให้ได้รู้ว่าผลเจตคติที่มีต่อการเรียนรู้ การสร้างแผนการสอน การสร้างสื่อการสอนนั้นกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 .05 ตามลำดับ